دوم

تنقید

Pukhto.Net

لیک: ولیم هنری هډسن

ترجمه: قلندر مومند

قلندر مومند
ریسرچ سیل

ټول حقونه دَ قلندر مومند ريسرچ سېل
پهٔ حق کښې محفوظ دي

دَ کتاب نوم	تنقيد
ليکونکے	قلندر مومند
ځلورم ځل	2008
شمېر	1000
دَ چاپ ځائې	امن پرېس باچا خان مرکز پېښور
قيمت	80/-
دَ موندلو درک	يونيورستي بک اېجنسي خېبر بازار پېښور

Pukhto.Net
پښتو

انتساب

۱. ګران دوست محمد خان کامل مومند
۲. محترم ډاکټر مظهر علی خان صاحب
۳. او دَ اولسی ادبی جرګې

پهٔ نـــوم

چې زهٔ ئې دَ تنقيد پهٔ نظرياتی او عملی معنو پوه کړے يم.

قلندر مومند

تنقید

تلخیص او تنقیه

قلندر مومند

قلندر مومند ریسرچ سیل پېښور

Pukhto.Net
پښتو

باعث تحریر آنکه

ډ بائرن ډ یو ډېر مشهور شعر ترجمه ده:

"سړے چې خپل نوم چاپ شوے ووینی نو خوشحالیږی کتاب بیا کتاب وی که هیڅ پکښې نه وی بیا هم."

ما چې دا مقاله لیکله نو خدائې ګواه دے چې ډ بائرن دا شعر مې ذهن کښې نه وه خکه چې یو خو ډ دې نه اګاهو هم زما تخلیقات چاپ شوی دی او ما خپل نوم ډېر خل چاپ شوے لیدلے دے او بله دا چې ډ دې مقالې ډ لیکلو مقصد هډو چاپ کول وو نه. دا خو هسې ښوروا کښې تیکه راغله.

ډ دې مقالې موضوع ډ تنقید مطالعه ده دا ډ ولیم هنری هډسن (متوفی ۱۹۲۰ء) ډ مشهور او معروف کتاب "انټروډکشن ټو ډ سټډی اوف لټریچر" ډ یو باب تلخیص دے. دا باب ډ پښتو ډ ایم اے په تعلیمی نصاب کښې شامل دے او ډ ایم اے شاګردان ډ دې کتاب په حقله ډېر مشکلات محسوسوی. په تېر مارچ کښې زما ځنې شاګردانو زه په دې مجبور کړم چې هغوی ته دا

کتاب سبقاً سبقاً وښیم. ما د هغوی د اسانی دپاره د دې کتاب څه نوټونه واخستل او هغوی ته مې پرې لکچرونه ورکړل. د لیکچرونو په دوران کښې ما دا محسوسه کړه چې د ځنو هغو ملګریو دپاره چې حالاتو ما نه لرې کړی دی دا نوټونه چاپ کړم او محض په دې غرض زه دې ته تیار شوم چې خپل نوم په چاپ کښې ووینم. دغو ملګریو کښې چې د ټولو نه اول کوم ملګرے زما ذهن ته راغلے وه هغه خوږ او ګران اجمل وه:

اے غائب از نظر که شدی هم نشین دل
می بینمت عیان و دعا می فرستمت

هډسن په خپله مقاله کښې د مغربی ادب ځنو مشهورو لیکونکیو لیکونو او نظریو ته اشارې کړې وے. زما اراده دا وه چې دې مقالې سره یو "تعلیقات نُما" ضُندې شے ولیکم چې دغه مشکلات حل شی خو د وخت د کمی په وجه زه دې ته تیار نه شوم ولې د دغه مشکل د حل دپاره ما دا وکړه چې د مقالې په متن کښې چې مختصراً څومره کېدے شو ما څه لږ ضُندې وضاحت وکړو او زما یقین دے چې که لُستونکی زما مجبوری د ذهن مخکښې راولی نو ما به د دې دومره کوتاهی دپاره معاف کړی. ما دا اراده بالکل پرېښې نه ده که ما ته هر کله فرصت ګُټو له راغلو نو زه به دا تعلیقات خامخا لیکم او که خدائې ته منظوره وه هغه به د دې مقالې د تکملې په

حېث د دې دویم ایډیشن سره شاملوم. وَ مَا توفیقی الا بالله.

ګرانو لُستونکیو به دا محسوس کړے وی چې دا مقاله دومره زر فهم ته راتلونکې نه ده او د هډسن د پوره عبارت د تلخیص په وجه شاید چې پکښې زما د طرفه هم اشکال پېدا شوے وی خو حقیقت دا دے چې د دې نه زیاته اسانی نه ما خوښوله او نه مې کولے شوه.

هډسن دا مقاله د دې صدی په سر کښې ختمه کړې وه نو ځکه د تنقید جدید ترینې نظریې چې د هغه د مقالې او د هغه د وفات نه پس ته خورې شوې دی هغه نه پاتې شوی دی مثلاً د تنقید په حقله مارکسی لیننی نظریه Marxistleninist theory یا د ژان پال سارتر Existentialism اوسنی نظریه چې د ادب او تنقید سره څومره تعلق لری بلکې د ټی ایس ایلیټ د روایت په نظریه هم پکښې څه نه دی وئیلی شوی. دغسې به ښاغلیو لُستونکیو ته دا هم محسوسېږی چې دې مقاله کښې د تنقید د ابتداء نه تر ۱۹۱۰ء پورې د تنقید د مختلفو نظریو بحث هم نه دے شوے. د دې وجه دا ده چې د ښاغلی هډسن مقصد دا نه وه چې د تنقید تاریخ بیان کړی هغه صرف د مبتدیانو (ښاغلیو لُستونکیو ته به احساس وی چې هډسن د مبتدی نه څومره لویه مطالبه کړې ده) د فائدې دپاره د تنقید د مطالعې اُصول بیان

Pukhto.Net

کړي دي او بس.

نو ځکه ما هم نه دغه بحثونه چېړلي دي او نه مې ورته اشاره کړې ده او که چا مشکل پسند لُستونکي ته پکښې په دې وجه څه کمے ښکاري نو زه دَ اول نه دَ دغه کمی اعتراف کوم.

دَ دې مقالې دَ لُستو نه مخکښې او پس چې زه دَ چا دَ تبحر علمی نه متاثره شوے يم او په دې سلسله کښې چې دَ کومو کومو استاذانو دَ علم نه ما فائده اخستې ده زه دَ هغو مننه کوم. دې استاذانو کښې ښاغلے دوست محمد خان کامل مومند، ډاکټر مظهر علی خان، پېغله مارګرېټ ايس هاربوټل، پروفېسر راول شکوه ملک او پروفېسر عزيز الصمد شامل دي.

قلندر مومند

۹ اپريل ۱۹۶۳ء

بسم الله الرحمٰن الرحيم

نحمده و نصلی علی رسوله الکريم و علیٰ اتباعهٖ و اهل بيتهٖ اجمعين.

تنقيد څه ته وائی:

تنقيد محاکمې ته وائی. او په عامو خبرو اترو او ادبی اصطلاح کښې ادبی نقاد هغه چاته وائی چې هغه دَ يو مخصوص خصوصيت او مشق له وجې ادبی تخليقات څېروي. دَ دغو تخليقاتو دَ حُسن او قبح اندازه لګوی او بيا پرې يوه فېصله کوی. خو تنقيدی ادب کښې هغه ادب هم شامل دے چې پکښې څه "فېصله" نه وی او په دې طريقه دَ تنقيدی ادب لاندې هغه ټول ادب راځی چې دَ ادب متعلق ليکلے شوے وی. که دَ دغه ليک مقصد تجزيه وی که محاکمه يا شرح او که دغه ټول څيزونه پکښې مشترک وی.

شاعری، ډرامه، ناول او دَ ادب نور اصناف براه

راست ژوند سره تعلق لري. د تنقید تعلق دغه شاعرۍ، ډرامې، ناول او پخپله تنقید سره وي. که مونږ د تخلیقي ادب دا تعریف وکړو چې دا ادب د ادب د مختلفو اصنافو په ذریعه د ژوند ترجماني او شرح کوي نو تنقیدي ادب د دغه تخلیقي ادب او د دې د اصنافو ترجمان او شارح دے.

په تنقید اعتراض:

مګر په تنقید باندې کېدونکیو اعتراضونو کښې د ټولو نه لوئے اعتراض دا دے چې که زمونږ ادبي مطالعه کښې زمونږ د ټولو نه لوئے فرض دا وي چې مونږ دې د یو مصنف په مافي الضمیر خان پوه کړو نو بیا په کښې د نقاد د واسطې څه ضرورت دے؟ مونږ که د شیکسپئیر یا دانتے په حقله خان پوهول غواړو نو په خائې د دې چې د دې لیکونکیو تخلیقات پخپله ولولو مونږ ولې د نورو لستونکیو په معلوماتو تکیه وکړو او د کتاب لستلو په خائې د کتابونو متعلق کتابونه BOOK ABOUT BOOK ولې ولولو. زمونږ ژوند ډېر لنډ تنګ دے او مونږ د وخت دومره فضول خرچي نه شو کولے. بیا په نننی زمانه کښې د حاشیو شرحو او نوټونو صنعت دومره ترقي کړې ده چې زمونږ لائبرېرۍ د دغه صنعت د لاسه په اصلي کتابونو تنګې شوے دي او بیا د دغه کتابونو په حقله کتابونه او بیا د هغو په حقله کتابونه لیکلي کېږي چې اصلي ادب

کم او تشریحي ادب زیات شوے دے. نه یواخې دا بلکې اوس علم مونږ ته د اصلي ذرائعو نه نه حاصلېږي، بلکې دغه علم مونږ په سیکنډ هېنډ یا تهرډ هېنډ حېثیت حاصلوؤ. یو نقاد په ملټن تنقید وکړي په دغه تنقید یو بل نقاد خامه فرسائي وکړي او مونږ د ملټن په شاعرۍ او پېغام د خان پوهولو دپاره خامخا دا تنقیدونه لولو. د ملټن په حقله دغه نظریه د یو شیرر یا د یو میتهیو آرنلډ کېدے شي. دې کښې اوس خطره دا ده چې مونږ به د شیرر او آرنلډ په مطالعه کښې دومره بوخت شو چې رانه به ملټن پاتې شي. او دا خو ظاهره خبره ده چې په یو کتاب باندې د لیکلي شوي تنقید مطالعه د دغه کتاب د مطالعې نه زیاته سودمنده کېدے نه شي. او دې کښې غټ نقصان دا وي، چې مونږ به د ادب او ادبي شخصیتونو په حقله خپله رائې نه بلکې د یو نقاد او یا د بل نقاد رائې لرو او دا به ډېره سطحي وي.

د تنقید ضرورت:

په موجوده وخت کښې دا اعتراض وزني خو دے. خو د دې دا مطلب نه دے چې مونږ دې د تنقید د فائدو نه منکر شو.

وړومبے خو دا خبره یاد ساتل پکار دي چې تخلیقي ادب او تنقیدي ادب کښې د یو مطالعه کونکي د نقطهٔ نظر نه څه دومره لوئے فرق نشته مونږ د ادب دا تعریف

Pukhto.Net

کوؤ چې ادب د هغو څیزونو بیان وي چې ژوند کښې پکښې مونږ ډېره دلچسپي اخلو. اوس په ژوند کښې له ټولو نه زیات دلچسپ څیز انفرادي شخصیت دے. او نقاد چې په یو ادبي تخلیق تنقید کوي نو ادیب د هغه شخصیت مطالعه او تجزیه هم کوي چې ده ئې په خپل تخلیق کښې اظهار کړے وي. نو په دې دلیل تنقید هم د ژوند سره هغه علاقه لري کومه چې شاعري او د ادب نور اصناف لري او داسې تنقیدي ادب هم د تخلیقي ادب یو قسم وګرځي.

په دې حال کښې دا مسئله اوس صرف د تنقید د صحیح او غلط استعمال مسئله پاتې شي. او دا مسئله څه دومره ګرانه مسئله نه ده. مونږ د خپلې تجربې نه هم دا مسئله زده کولے شو چې تنقیدي مطالعه کوم وخت سودمنده او کوم وخت مُضره ده؟

تنقیدي مطالعه هغه وخت ضرر رسانه شي چې مونږه د یو لوئي لیکونکي پحقله د یو بل لُستونکي رائې باندې تکیه وکړو او کتاب ته د براه راست رسایۍ په ځائې د دغه نقاد رائې خپله کړو. دا زمانه د خُلاصو زمانه ده او د علم د نورو څانګو غُندې اوس دا مصیبت ادب ته هم راغلے دے او د سړی زړه کله کله دا غواړی چې د څنو هغو لیکونکیو په حقله چې نه خو ئې مونږ سره د لُستلو دپاره وخت شته او نه همت، د دغو خُلاصو په رائې اعتبار وکړو او د نورو خلقو په شان مونږ هم خلق په دې مرعوب کړو چې ګنی مونږ دغه لیکونکی لُستلی دی. د دغه غرض دپاره مونږ د هومر د اوډیسی په ځائې د دې کتابونو خُلاصه لُستل غوره ګڼو. اوس دا هم نه ده پکار چې سړے دې د دې مخالفت وکړی چې دا خُلاصه لُستل نه دی پکار. ځکه چې دا ناممکنه ده چې سړے دې د ټولې دنیا د لُستلو قابل کتابونه پخپله لُولی. که خبره دې ته راشی چې آیا که اوډیسی مونږ پخپله نه شو لُستلے نو د هغې خُلاصه دې هم نه لُولُو. نو زه د دې په حق کښې نه یم ځکه چې زما په خیال د دې شهکار متعلق لږ علم د دې نظم نه د مطلق ناواقفیت په مقابله کښې غوره دے ژوند ډېر مختصر دے او مونږ په ډېر محنت هم د دنیا ټول ادب نه شو لُستلے. نو ځکه چې څومره لُستلے شو دومره غنیمت دے. او که دا لُستل د بل چا په واسطه وی نو مونږ دې ترې مخ صرف په دې وجه نه اړوؤ چې دا د بل رائې ده. او دا کیدے شی چې دا مطالعه مونږ دې ته ولمسوی چې د دغه لیکونکی پخپله هم مطالعه وکړو. او یا د دې مطالعې نه په راتلونکی وخت کښې څه ادبی فائده واخلو. په دې سلسله کښې د والتیر مثال زمونږه ښه رهنمائی کولے شی. والتیر د اتلسمې صدی د عظیم ترینو لیکونکیو نه یو وه او ځکه دې ذاتی طور سره هم او د ادب تاریخ کښې د ده مقام په وجه هم ډېر اهمیت لری. د

Pukhto.Net

داسې ليکونکي په حقله به ښې سوالونه يو ځل خامخا زمونږ ذهن کښې پېدا کېږي. د هغه مقصد څه وه؟ د هغه طريق کار او کارنامې څه وې؟ د هغه څومره ليکونه تاريخي اعتبار سره او څومره ادبي اعتبار سره اهميت لري؟ د داسې سوالونو که يو عام ځواب مونږ بيامومو نو دا هم غنيمت دے. ځکه چې د والتيير د تصانيفو شمار د ٦٢٠ نه زياتېږي او دا ديارلس شلې کتابونه هيڅوک هم نه شي لوستلے نو اوس که لارډ مورلے راپاسي او مونږ ته د څلورو سوؤ مخونو په کتاب کښې د والتيير په حقله د هغه ټول معلومات راکړي نو مونږ له پکار دی چې په شکريه ئې قبول کړو. د دې نه علاوه هره زمانه کښې ښې واړه ليکونکي هم وی چې ښه ليکونه ئې کړی وی. اوس که څوک نقاد د دغو وړو ليکونکيو ښه ليکونه راټول کړی نو مونږ له پکار دی چې ترې فائده واخلو ځکه چې د دغه ليکونکيو ټول ليکونه لوستل نه خو مفيد دی او نه ممکن.

مونږ لره که يو طرفته د مصنفينو په حقله راتې ته مبالغه آميز اهميت نه دی ورکول پکار نو بل طرف ته د دې اُصولو نه هم انکار نه دی کول پکار چې زمونږ اصلي غرض د ادب مطالعه ده نه چې د دغه ادب شرح يا په دغه ادب د تنقيد او تبصرې مطالعه. د ادبي مطالعې بنيادي غرض دا وی چې د مطالعه کونکي او د مصنف يا اديب تر مېنځه ذاتي باهمي تعلق قائم شي نو ځکه د دې

غرض دپاره د نقاد د واسطې او وسيلې څه خاص ضرورت نه پېښېږی. مونږ د يو لوئي کتاب پوره خوبي او حيات آموز محرکات هله محسوسولے شو چې دغه کتاب سره براه راست رابطه پېدا کړو. مفسر او مشرح دا خوبي او محرکات په ډېره وړه پيمانه مونږ ته رسولے شي. زما يو امريکني دوست چې د ادب ډېر نامتو اُستاذ دے، ما ته يو ځل د خپل يو شاګرد قصه کوله. هغه ما ته ووئيل چې زما شاګرد د شيکسپيئر په ډرامه "ټمن او ايتهنز" باندې د تحقيق کولو په غرض ما نه پُښتنه وکړه چې دې سلسله کښې زه کوم کتاب ولُولم. او زما ځواب ورته دا وه چې په "ټمن او ايتهنز" باندې د ځان پوهولو دپاره د "ټمن او ايتهنز" نه غوره کتاب نشته. زه دا حقيقت يو ځل بيا سر دوباره کوم چې د يو کتاب د شرح يا د تبصرې مطالعه د هغه کتاب د مطالعې نعم البدل هيچرې نه شي کېدے. د دغه کتاب په مطالعه کښې چې مونږ کوم زيار او مېښود کوؤ هغه د ادبي کلچر د ذريعې په حېثيت د دغه کتاب په حقله د بل چا نه د حاصل کړی علم په نسبت په څو چنده زيات قدر او قيمت لري.

په تنقيدی ادب لُستلو کښې د يو بل نقصان هم ډېر لوئي احتمال شته. که مونږ ځان شرحو او تبصرو لُستلو ته وقف کړو نو مونږ ځان انفعالي طور سره د يو بل سړی رائې قبلولو او د هغه د فېصلو منلو ته وسپارُو، دا ډېره

Pukhto.Net

لویه خطره ده او چې څومره یو نقاد لوئے وی دومره دا خطره هم لویه وی. لوئے نقاد هغه ته وائی چې امتیازی علم پوهه او زورور شخصیت لری او داسې نقاد نه مونږ ډېر زر متاثره کېږو. د ده شعور فهم او ادراک، ته مونږ خپل شعور فهم او ادراک ډېر زر ایل کړو. نتیجه ئې دا شی چې مونږ دَ کتاب مطالعه دَ ده په سترګو شروع کړو. مونږ په کتاب کښې هم هغه څه وینو کوم چې دے وینی. چې چرته دے غلطی کوی. هلته مونږ هم ورسره خان رضاکارانه طور باندې غلطوؤ. چې کوم څیز د ده دَ نظر نه پاتې شی هغه څیز مونږ هم نه وینو او زمونږ مطالعه او ذهن دَ ده دَ مطالعې او ذهن غلامی قبوله کړی. په دې طریقه دې دَ کتاب او زمونږ ترمېنځه دَ ترجمان حېثیت نه بلکه دَ دېوال حېثیت اختیار کړی. دَ رهنمایی په ځائې دے زمونږ لار ونیسی او زمونږ ذهن په خپله کار کول پرېږدی.

لکه څنګه چې مخکښې ووئیلے شُو دَ تنقید دَ غلط استعمال نه دَ ډېرو سنګینو نتیجو راپېدا کېدو احتمال شته. خو دَ دې دا مطلب نه دے چې ادبی مطالعه کښې دې مونږ دَ تنقید دَ اهمیت نه سترګې پټې کړو. دَ دې مطلب خو به یا دا وی چې مونږ دَ خپل خان نه زیات هوښیار خلق نه تسلیموؤ او یا دا چې دَ نورو کسانو ژوره تجربه او برتر علمی قابلیت او هوښیارتیا هم زمونږ

پکارېدې نه شی.

دَ تنقید لوئے فرض دا وی چې زمونږ ذهن روښانه کړی زمونږ علم زیات کړی او مونږ کښې دَ علم حاصلولو تلوسه پېدا کړی. که چرې مونږ دا منو چې یو لوئے شاعر مونږ ته دَ خپلو تخلیقاتو په ذریعه دَ ژوند مقصد ښیی او مونږ خان سره په دغه معنیٰ کښې شریکوی. نو مونږ له دا هم منل پکار دی چې یو لوئے نقاد هم مونږ دَ ادب په معنیٰ پوهوی او خان سره مو په دغه معنیٰ کښې یو کوی. رښتینے نقاد هغه علم لری چې دَ هغه دَ کار دپاره ضروری دے او دَ نقاد دغه علم زمونږ دَ علم نه زیات ژور، زیات پوخ او ښکه زیات دَ قدر قابل دے. دَ دې نه علاوه هغه دَ بصیرت پوهې او شعور خاصه ملکه لری. نو دا به یقیناً ډېره لویه خورده ګیری وی که مونږ دا ووایُو چې داسې سړے به یوه ادبی فنپاره کښې زمونږ نه زیات څه نه وینی او دا به ډېر لوئے حماقت وی چې مونږ دا فرض کړو چې دَ ده په مدد به مونږ په دغه فنپاره کښې زیاته ښکلا، اهمیت او معنیٰ نه مومو. نقاد مونږ ته همېشه دَ نظر یوه نوې زاویه ښیی او زمونږ هغه تاثرات چې مونږ محسوس کړی خو وی خو ظاهرولے ئې نه شُو، څرګندوی. هغه کله زمونږ رهنما وی راته لار ښیی او کله زمونږ دَ لارې ملګرے وی او راته په لاره هغه څیزونه ښیی چې زمونږ نظر پرې ښوئیدلے وی. په دې طریقه هغه مونږ ته دا رازده

Pukhto.Net پښتو

کوی چې مونږ دې په زیات ژور نظر او فکر او بهتر قوت تنقید د کتاب مطالعه وکړو. نقاد هغه وخت زمونږ نور هم زیات پکارېږی چې دے زمونږ فکر او نظریو سره اختلاف کوی او هغه د ایمرسن خبره چې مونږ ته محض "هدایات" نه بلکې "اشتعال" هم راکوی. که مونږ د هغه مطالعه په هغه نظر کوؤ په کوم چې پکار ده، او زمونږ ذهن حاضر او بېدار وی نو هغه سره اختلاف یا اتفاق دومره لوئے فرق نه پېدا کوی که مونږ هغه سره متفق یُو او که ورسره اختلاف کوؤ، په هر صورت به مونږ د هغه د بصیرت او قوت نه فائده اخلو.

نُکتې

ا. تنقید څه ته وائی. د تنقید عام تعریف.

ب. په تنقید عام اعتراضونه. د نقاد د واسطې عدم ضرورت. والټیر او مورلے.

ج. تنقید هم یو تخلیقی عمل دے او د تخلیقی ادب سره مساوی حېثیت لری.

د. د تنقید غلط استعمال. په پټو سترګو د نقاد هره خبره منل.

ه. د تنقید صحیح استعمال. تنقید زمونږ رهنمائی کوی.

۲

د پورتنی بحث نه باید چې ښکاره وی چې د تنقید دوه مقصدونه، تشریح او محاکمه وی. تر اوسه پورې دا دواړه مقصدونه نقادانو غبرګ او په یو ځائې استعمال کړی دی. د نقادانو اکثریت دا منی چې د تنقید اصلی غرض د یوې ادبی فن پارې متعلق فېصله کول دی. خو دغه نقادانو د دغه غرض دپاره تشریح نه تل تر تله د یوې ذریعې کار اخستے دے. ولې د څه مودې راسې د نقادانو یوې ډلې دا نظریه شروع کړې ده چې د تنقید صرف یو مقصد دے او هغه تشریح دے. دا ډله تشریح او محاکمه نه صرف بېل بېل بلکه متضاد څیزونه ګڼی. د دوئ د خیال مطابق د نقاد کار محض او محض دا دے چې د یوې ادبی فن پارې تشریح او وضاحت وکړی او بس.

Pukhto.Net پښتو

کہ چرې مونږ د يو ساعت دپاره د تنقيد دا تعريف ومنو نو سوال راپېدا کېږي چې د يو مشرح په حېثيت د نقاد فرائض څه وي. او کہ مونږ په دې لږ غور وکړو نو راته به ثابته شي چې په دې حېثيت کښې هم د نقاد کار لوئے او ګران دے. هغه به خان د هغه کتاب په مغز پوهوي، چې دې پرې تنقيد کوي. هغه به د دې کتاب د ښکلا تجزيه کوي د کتاب د عارضي او دائمي اهميت تعين به کوي د هغې د معنٰی تجزيه او ترتيب به کوي. د هغو فني اخلاقي اُصولو وضاحت به کوي، چې د کتاب ليکلو په وخت کښې ئې مصنف شعوري يا غېر شعوري طور سره خيال ساتلے دے. دے به د کتاب د اشارو وضاحت کوي او هغه څه به څرګندوي چې مصنف ئې په کنايه کښې بيان کړے وي. هغه به د کتاب د مختلفو حصو باهمي تعلق او بيا د دې حصو ټول کتاب سره تعلق بيانوي. هغه به د کتاب خوارۀ وارۀ عناصر راغُنډوي او خُلاصه به ئې وباسي او بيا به د کتاب په خصوصياتو بحث کوي. په دې طريقه به هغه د کتاب تشريح او وضاحت کوي. او مونږ به د کتاب په ماهيت مافيت روح او فن پوهوي او چې دا وکړي نو کتاب به د خپلې درجې ثابتولو دپاره ازاد پرېږدي. د والټر پيټر د وېنا مطابق د نقاد دغه درې فرائض دي چې د شاعر يا مصور خوبي محسوس کړي. د دې خوبيو تجزيه وکړي او بيا ئې

وضاحت وکړي.

د دې غرض دپاره به د هر يو نقاد خپل مخصوص طريق کار وي. هغه به يا خو خپله ټوله توجه په دغه کتاب مرکوزوي او يا به د دغه مصنف د نورو کتابونو په رڼا کښې د دغه کتاب وضاحت کوي او يا به د تقابلي مطالعې په رڼا کښې د کتاب تشريح کوي. هغه دا هم کولے شي چې يو قدم وړاندې لاړ شي او د کتاب تاريخي تشريح شروع کړي، خو کہ د هغه طريق کار هر څه وي د هغه مقصد به تل دا وي چې هغه ځان هم په کتاب پوه کړي او مونږ هم. هغه به هيچرې هم د خپل ذاتي ذوق يا د نورو نقادانو د رائې په رڼا کښې په دغه کتاب څه حکم نہ لګوي.

د مشرح په حېثيت د نقاد د مقصدونو او طريقو مفصل بيان ښاغلي پروفېسر مولټن په خپله يوه مقاله کښې کړے دے دوئ وائي چې نن سبا د تنقيد مقصد دا ګڼلے شوے دے چې نقادان دې د ادبي تخليقاتو معقوليت تلي او د دغې تخليقاتو د تقابلي اهميت اندازه دې لګوي. لارډ ميکالے چې د هغه نه زيات په دې مسئله هيڅوک هم د وئيلو حق نہ لري (دا زما په خيال کښې د لارډ ميکالے د تنقيدي صلاحيتونو پحقله ډېره لويه مبالغه ده) خو نقاد يو باچا ګڼي، چې ليکونکيو لره په خپل دربار کښې د درجو مطابق د ناستې ځايونه ورکوي او حقيقت دا

Pukhto.Net پښتو

ده چې نن سبا عام خیال هم دا دے چې د تنقید محض هم دا کار دے چې د ذوق د اُصولو مطابق د لیکونکیو او لیکونو حُسن و قبح ښکاره کړی. او د ذوق د دې اُصولو په حقله دا خبره منلے شی چې ګنی دا اُصول یا خو هر چا قبول کړی دی او یا د ادبی ښکلا په بنیادی تصوراتو د غور و فکر په نتیجه کښې پیدا شوی دی. د دې په مقابله کښې ښاغلی پروفیسر مولټن د تنقید څنې نوی اُصول جوړ کړی دی چې دې ورته "استقرائی تنقید" وائی. د مولټن د نظریې نوم هم دا ظاهروی چې د دوئ په دې نوې نظریه د جدید سائنس څومره ژور اثر دے د دوئ د خپلې وینا مطابق د دې نوې نظریې مقصد دا دے چې "ادبی بحث د استقرائی علمونو دائرې ته راشی" داسې تنقید ته د ادب یو قسم نه بلکې د سائنس یو قسم وئیل پکار دی. نو ځکه هغوی د نقاد نه دا مطالبه کوی چې هغه دې د سائنسدان غُندې صحیح او غېر جانبدار وی. استقرائی نقاد به لکه د نورو سائنسی محققانو غُندې د "ادبی شهود LITRARY PHENOMENA لکه څنګه چې هغوی ته ښکاره مشاهده کوی او هغه قوانین او اُصول به راجمع کوی او ترتیب به ورکوی د کومو په وجه چې دغه ادبی شهود رنګ او شکل بدلوی او تاثر پیدا کوی. داسې ادبی نقاد د ادبی تخلیقاتو نه بغېر د بل چا فېصله یا قانون نه منی".

د مولټن د دې نظریې مطابق دا نوے استقرائی

سکول د زوړ حکمی سکول نه په دریو خبرو کښې مختلف دے. وړومبے خو دا چې حکمی تنقید په ادبی تخلیقاتو کښې د درجه بندی قائل دے او درجه بندی د سائنس برخلاف ده. د سائنسدان په حېثیت د استقرائی نقاد کار په درجو کښې د فرق متعلق نه دے هغه صرف په اقسامو کښې فرق تسلیموی. هغه ته ادبی طریقې ښې بدې نه ښکاری. مثلاً هغه به د شیکسپئیر او بن جانسن مقابله نه کوی. بلکه دے به په دغو دواړو لیکونکیو کښې صرف هغه فرق ګڼی کوم چې په ګُل او د مرچو ونه کښې وی. دا فرق د درجې نه بلکې د قسم دے. د ګُل بوټے خان ته خپل خصوصیات لری او د مرچو بوټے خپل خواص. دا فرق ترجیح نه پیدا کوی ځکه چې دواړو کښې د مقابلې دپاره هم مشترک شے نشته. دغه شان یو لیکونکے د بل لیکونکی نه جدا وی او دا فرقونه کتل او راغُنډول پکار دی. خو د دوئ په بنیاد د لیکونکیو درجې جوړول او یو په بل حکم کول نه دی پکار.

په حکمی تنقید او استقرائی تنقید کښې بل فرق دا دے چې د حکمی تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې دا نام نهاد ادبی قوانین د اخلاقو یا د ریاستی قوانینو په شان د بره نه نافذ کېږی. او فنکار د دیو په منلو داسې پړ دے لکه چې یو انسان د اخلاقو یا ریاستی قوانینو په منلو پړ وی. استقرائی نقاد د داسې قوانینو د وجود نه

منکر دے. د هغه په خیال د ادب قوانین هم داسې دي لکه چې د سائنسدان دپاره د فطرت قوانین. چې د بهر نه نه وي نافذ شوي بلکې حقیقت د قوانینو شکل اختیار کړے وي. د فطرت قوانین څه وي خو د هغه نظام یو تعمیمي بیان دے چې انساني نظر او فکر ئې مشاهده کوي. هم دغسې ادبي قوانین هم ګڼل پکار دي. دا ادبي قوانین هم د هغه شهود اظهار کوي کوم چې دے نه هغه کوم چې پکار دے. په دې شان د شیکسپئیر د ډرامې قوانین په شیکسپئیر د بهر نه منلي شوي قانونونه نه وو چې د هغو په منلو دې شیکسپئیر مجبور کړے شي. بلکې دا هغه قانونونه وو چې د شیکسپئیر د ډرامائي تخلیقاتو د تجزیې نه راوکښلي شوي وو. او مونږ چې دا وایُو چې شیکسپئیر د دې قانون یا د هغه قانون اطاعت کوي نو مونږ اطاعت د استعارې په معنو کښې داسې استعمالوُ لکه چې مونږ وایُو چې ستورې د کشش د قانون اطاعت کوي. نو څکه د نقاد کار دا نه دے چې ووائي چې شیکسپئیر د فلاني مجرد قانون اطاعت کوي یا داسې قواعدو لاندې خان ګڼي چې هغه بالکل ازادانه طور باندې وضع شوي دي بلکې د نقاد کار محض دا دے چې هغه د شیکسپئیر د تخلیقاتو براه راست تجزیه وکړي او هغه اُصول تري راوباسي (او بیا دوئ لره یو عام شکل ورکړي) د کومو لاندې چې دغه تخلیقات شوي دي.

دا څیز د استقرائي او حکمي تنقید تر مینځه یو بل فرق پیدا کړي. د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې د ادبي تنقید خنې "مقرر معیارونه" دي چې ادبُ پرې خیرلے شي. مختلفو وختونو کښې مختلفو نقادانو دې معیارونو کښې ډېر ترمیمونه کړي دي ولې بیا هم د معیارونو د موجودګۍ نه انکار نه شي کېدے خو استقرائي تنقید د مقررو معیارونو وجود نه تسلیموي. نه صرف دا بلکې د استقرائي نقادانو خیال دے چې د داسې معیارونو وجود محال دے. ټول شهود د یو ارتقاء نه تېرېږي او دغسې ادب هم د ارتقاء نتیجه ده. د ادب تاریخ د تبدیلیو او ترمیمونو یوه نه ختمېدونکې سلسله ده او څکه که څوک د دائمي اُصولو تلاش کوي نو دا تلاش به ئې خامخا ناکام وي څکه چې د دې مطلب دا دے چې ګڼې مونږ "تکمیل" منو. او حقیقت دا دے چې یو څیز کښې هم تکمیل موندل ناممکن دي.

د دې بحث نتیجه دا شوه چې استقرائي تنقید به ادب په تحقیقي انداز کښې خیري. او د فن اُصول او قواعد به د فنکارانو د عمل نه راوباسي. او ادب به د فطرت د نورو څیزونو غُندې د مسلسلې ارتقاء لاندې ګڼي چې د سکول او د مصنف په بدلېدو به بدلېږي خو دا فرق به صرف د قسم فرق وي او په هر یو به د پوهېدو دپاره دا ضروري وي چې په هغه نظر دې وخیرلے شي چې د دغه

Pukhto.Net

قسم دپاره پکار دے او د بهر نه پکښې څه مداخلت ونه کړے شي.

که مونږ د تنقید دا فرائض ومنو نو د دې مطلب دا شو چې د تنقید نه خو د يو ادب پارې د خوبۍ سره څه کار شته او نه هغه ذاتي احساس سره چې مونږ ئې د دغه ادب پارې متعلق لرو. نقاد به لکه د سائنسدان محض او محض تحقيق کوی او د انفرادي ذوق، د مطلق او تقابلي ښائست او خوبيو به هډو پروا نه لری. هغه د ټيسن په الفاظو کښې "يو داسې عالم نباتات دے چې د هغه موضوع د نباتاتي ژوند شهود نه بلکې ادبي شهود دے".

استقرائي تنقید لکه چې تر اوسه پرې بحث وشو مونږ صرف دې نتيجې ته راولی چې د هر مصنف د تخليق قانون هم دغه تخليق کښې کتل پکار دی. او د دې کُليې نه دا مزيد نتيجه راپيدا شي چې د داسې قانون نفاذ د بل مصنف په تصنيف کول ناممکن وی. او ځکه دا قانون خو نه د فيصلې دپاره معيار ګرځېدلے شي او نه زمونږ رهنمائي کولے شي. دا نتيجه يوه مسئله پيدا کوی چې مونږ به ئې جائزه واخلو. خو فی الحال مونږ د تنقيد د يوې داسې نظريې تصور هم کولے شو چې هغه خو نه د حکمی تنقيد حمايت منی او نه د استقرائي سکول ګُندې د نقاد نه د اندازې لګولو او فيصلې کولو حق اخلی. د تنقيد د دې طريقې بنياد د ادب په اضافي اُصولو او تاريخي

تشريح باندې اېښودے شوے دے. او د تفصيل دپاره به ئې مونږ ښاغلی ايډمنډ شيرر ته رجوع کوؤ. شيرر ته لکه چې ئې مخکښې نوم اخستے شوے دے. د ملټن د مطالعې په دوران کښې يو ډېر مشکل پېښ شو. هغه د ملټن په حقله د والټير او د لارډ ميکالے متضادو رايو کښې راګير شو. والټير د ملټن سخته غندنه او ميکالے ئې زبردسته ستائنه کړې ده. هغه د چا خبره منلے وے؟ د اتلسمې صدۍ د مشهور فرانسيسي مفکر او که د نولسمې صدۍ د لوئی هوښيار انګريز ليکونکی. شيرر په دې حيران وه چې دوئ دواړو ليکونکيو کښې د کوم يو رائې صحيح ده. او هغه په دې پوه شو چې دا دواړه غلط دی. دوئ يو هم د ملټن د مطالعې په سلسله کښې د لُستونکی مدد نه شی کولے ځکه چې دوئ دواړو کښې اعتدال او غېر جانبداری چې د هر چا نه زياته د نقاد دپاره ضروری وی، نشته. دوئ دواړه د يو بل ترديد کوی او زمونږ هيڅ رهنمائي نشی کولے مونږ به يا د يو خبره منو او د ملټن "پيراډائز لاسټ" به غندو او يا به د بل خبره منو او د دې نظم ستائنه به کوؤ او داسې به پخپله هيڅ نتيجې ته نه شو رسېدې. نو بيا د دې نظم په حقله ذاتي نتيجې ته رسېدو دپاره مونږ له کومه طريقه اختيارول پکار دی؟

شيرر وائی چې مونږ له د دې غرض دپاره "نوې تاريخي طريقه" استعمالول پکار دی. دا طريقه د هغه د

Pukhto.Net پښتو

وېنا مطابق "زياته نتيجه خېزه او زياته منصفانه" ده خکه چې د دې غرض درجه بندي نه بلکې پوهه او فېصله ورکول نه بلکې وضاحت کول دي. د دې طريقې مقصد دا دے چې د تصنيف قدروقيمت دې د مصنف د مزاج نه او د هغه تبديلي نه چې دې مزاج کښې حالاتو پيدا کړې وه، ولګولے شي نو د ملټن د "پيراډائز لاسټ" د مطالعه په وخت کښې زمونږ فرض دا پکار دي چې تر څو کېدے شي د خپل طبيعت د کمزورۍ، يا د خپل وخت د ادبي ذوق نه پيدا شوي ټول رجحانات او جانبدارۍ د ذهن نه لرې کړو او د دې نظم د موضوع او ليک شان STYLE د صحيح قيمت لګولو دپاره د ملټن د مزاج او د هغه د ماحول مفصله تجزيه وکړو او دا وګورو چې په ملټن باندې کوم کوم ذهني فني او سياسي اسبابو خپل اثرات پيدا کړي وو. دغه اثرات به وو که بد، دې سره زمونږ هيڅ تعلق نشته اګر چې ځنې خبرې پکښې مختلفې دي خو بيا هم تر دې حده د استقرائي نقاد په شان دا نقاد هم لا د محقق فرض ادا کوي. ولې له دې ځايه شيرر د مولټن او د هغه د ملګريو ملګرتيا پرېږدي او د تشريح نه د محاکمې په طرف روان شي. دے وائي چې "د مصنف د مزاج او د هغه د عهد د تجزيې او مطالعې نه پخپله د تصنيف رښتينے او صحيح فهم پيدا شي". او دا رښتينے فهم يو داسې معيار پيدا کړي چې مونږ پرې د دغه تصنيف د مقام او قيمت اندازه لګولے

شو. د يو خارجي تنقيد په ځائې اوس تصنيف پخپل ځان پخپله محاکمه کوي. او د انساني ذهن د تخليقاتو په صف کښې د خپل مقام پخپله تعين کوي.

دلته د تنقيد د طريقو او فرائضو پحقله د نورو طريقو د تشريح موقعه نه ده، نو ځکه د تنقيد په ضمن کښې د دې ښکاره رجحان په حقله چې د تنقيد اکې يو مقصد که نه وي نو لوئے مقصد خو ئې تشريح خامخا دے. د دوئ دواړو ليکونکيو د نظريو بيان کافي دے. مولټن که يو خوا د حکمي تنقيد حتمي مخالفت کوي نو بل خوا پروفېسر شيرر د حکمي تنقيد دپاره د انفرادي ذوق او ټرلو فارمولو په ځائې پاخه او ژور بنيادونه لټوي. ولې دواړه نقادان د زړو نظريو تنګ تُرش سخت او ګړوړ معيارونه غندي او په دې خواهش کښې شريک دي چې ادبي مطالعه کښې دې د سائنس وسعت غوبجه توب او نظم داخل کړې شي.

په تنقيد کښې دا نوي رجحانات ډېر لوئے اهميت لري. د دې رجحاناتو په پيروي مونږ د ادب او اديب پحقله رښتينے علم موندے شو. لارډ مورلے يو ځائې کښې په دې خبره ډېر خفګان ښکاره کړے دے چې انساني ذهن د زرګونو کالو راسې د ارسطو د الميې په تعريف بحثونو کښې بوخت پاتې شوے دے او دا ئې نه دي کړي چې د ارسطو د تعريف په ځائې براه راست د الميې تجزيه او

Pukhto.Net

مطالعه وکړي. لارډ مورلے وائي چې دا د انساني دانشمندۍ توهين وي. ادبي تنقيد په دې طريقه تل تر تله د اصطلاحاتو او استاذانه اختياراتو لاندې پائمال شوے دے او د انفرادي ذوق د بدلېدو رابدلېدو نه د بچ کېدو دپاره اکې يوه لار دا وګڼلې شوه چې يوې تيارې او مخکښې نه جوړې شوې ضابطې ته دې غاړه کېښودے شي. نو ځکه د هر مصنف اندازه د وضع شوو قانونونو مطابق کېده او ادب کښې هره نوې لار د زړو مثالونو مطابق سنجولې او خيرلې شوه. د زړو قانونونو دې غلامانه تقليد دا عام خيال پېدا کړو چې د يوناني او لاطيني ليکونکيو ليکونه مثالي او معياري دي او د دغې خيال نه په ادب کښې د کلاسيکي نظريې تصور پېدا شو او چې د کلاسيکي دور ختم شو نو بيا هم د نقادانو طريقه دا وه چې يو يا بل اديب يا د ادب يو يا بل سکول داسې تسليم کړي. لکه چې بس هم دوئ د ادب په اصلي معنٰی پوه شوي وو. او د دوئ نه پس دغه ادبي کمال موندل ناممکن دي. تنقيد يو روايتي علم وګڼلے شو چې په قوانينو کښې ئې نه څو ترميم کېدے شو او نه د څه اُصولو د پابندۍ احتياج ئې لرلو. نقادانو به د هرې هغې نوې لارې غندنه کوله کومه چې د دغو قوانينو سره سمه نه وه. او هم دغه وجه ده چې شيکسپئير تر ډېرې زمانې په فرانس کښې او په انګلستان کښې هم د ډېرو نقادانو د رائې مطابق "وحشي او غير فني" ګڼلے شو. ځکه

چې د شيکسپئير ډرامې د کلاسيکي ډرامو د قوانينو مطابق نه وے. او د کلاسيکي ډرامو د قانونونو خلاف ورزي پکښې شوې وه. دا تنقيد ماضي پرست وي او د خپلې ماضي پرستۍ له کبله ئې عملي طور سره د ارتقاء د اُصولو نه انکار کولو. او د نوي ادبي روح د نوو لارو موندلو حق ئې نه تسليمولو. د دغه نظريې خاوندانو دا لوئے حقيقت چې ورډزورته ئې اظهار کړے دے او ادبي تاريخ ئې تل تر تله مثالونه پېش کوي، هېر کړے وه. ورډزورته وائي "هر ليکونکے د خپل عظمت او طبعزادۍ مطابق د خپل تصنيف نه د لطف اندوز کېدو دپاره پخپله ذوق پېدا کوي." د ورډزورته د دې خبرې د نتيجې په طور مونږ دومره ورسره اضافه کوؤ چې د دې نه علاوه هر ليکونکے د خپل تصنيف د تنقيد دپاره معيار هم پېدا کوي.

د حکمي سکول د تنقيد د طريقو او نتائجو په حقله د دغې سکول د دوؤ لويو نقادانو ايډيسن او ډاکټر جانسن د تصنيفاتو نه مفصل علم حاصلېدے شي. ايډيسن په "پيراډائز لاسټ" د تنقيد کولو په موقع د شيرر غُندې دا نه دي کړي چې د ملټن د شخصيت او د هغه د عهد تجزيه وکړي بلکې د هغه طريقه دا ده چې د ملټن دا نظم د رزميه شاعرۍ د قوانينو په رڼا کښې وګوري. او د دغه قسم د شاعرۍ د خوبيو او ښکلا معلومولو دپاره ئې

Pukhto.Net پښتو

"ایلیډ" او "اینیډ" سره مقابله کړي. دا قوانین او دا ښکلا څرته ده او د دې د معلوموملو طریقه به څه وي. د ایډیسن په خیال کښې به مونږ د دې سوالونو ځوابونه د هومر ورجل او ارسطو د مطالعې نه حاصلوؤ. او مونږ به ملټن د دوئ په ګزونو کچ کوؤ. اوس دې سلسله کښې دا هېرول نه دي پکار چې د ملټن په باره کښې د تنقید دا طریقه استعمالول څه نه څه جواز لري چې ملټن د خپل نظم د لیکلو په وخت کښې خان ته هم دغه کلاسیکي مثالونه مخکښې ایښي وو او د دې اعتراف ئې هم کړے دے او ځکه که ملټن پخپله په خپل ځان تنقید کولے نو هم د ایډیسن طریقه به ئې استعمالوله. ولې د شیکسپئر معامله بالکل جدا ده. شیکسپئر ځان ته د کلاسیکي ډرامې مثالونه وړاندې نه وو ایښي. نو ځکه په هغه باندې کلاسیکي قوانین او معیارونه استعمالول صحیح نه دي. خو بیا هم د ایډیسن د دې طریقې د اُصولو تنګي نورو ډېرو ځایونو کښې څرګندېږي. د مثال په طور هغه ځائې کښې چې دې د ملټن د نظم په "قصه" (FABLE) لکه د ډرائیډن ګُنډې دا اعتراض کوي چې د نظم واقعه "غمناکه" ده او د ارسطو دا قانون پکښې د نظر د وړاندې نه دے ساتلے شوے چې رزمیه نظم به هیچرې په غمناکه نتیجه نه ختمېږي. یا چې کوم ځائې کښې ایډیسن د نظم په کنایه او تمثیلي بیان (ALLEGORY) دا اعتراض

کوي چې د نظم په دې انداز کښې د هومر او ورجل په ځائې د سپنسر او اریاسټو تتبع شوې ده. خو په یو ځائې کښې ایډیسن داسې اعتراف کړے دے چې د هغې نه دا معلومېږي چې دې د ارسطو د قانونونو حتمیت نه مني. او ادب کښې د ارتقاء د اصولو قائل دے. د ملټن په کردارونو د بحث کولو په موقعه دے وائي "چې دلته او څنې نورو ځایونو کښې د ارسطو د رزمیه شاعرۍ هغه قوانین نه شي نافذ کېدے کوم چې هغه د هومر د مطالعې نه راوکښلي وو. ځکه چې دا هر غیر جانبدار ناقد ته ښکاره ده چې که چرې ارسطو "اینیډ" لُستلے وے چې د هغه د مرګ نه تقریباً سل کاله پس لیکلے شوے وه نو د هغه دا قوانین به زیات مکمل وو". د ایډیسن دا اتفاقي اعتراف د هغو ټولو اُصولو بنیاد وګرځوي د کومو لاندې چې هغه په ملټن تنقید شروع کړے وه ځکه چې که د "اینیډ" په مطالعه ارسطو خپلو اُصولو کښې تبدیلي راوستے شي نو دا هم کېدے شي چې د "پیراډائز لاسټ" د مطالعې نه پس د ارسطو دا اُصول او قوانین نور هم بدل او "مکمل" شوي وے.

هم دغه حال د جانسن د تنقید هم دے د هغه د تنقید نه هم مونږ په دغه نتیجه رسو. لکه چې د میکالے وینا ده ډاکټر جانسن هغه شاعري د ټولو نه غوره شاعري ګڼله، کومه چې د هغه په وخت کښې وه او د کومې چې

Pukhto.Net پښتو

ده دَ ماشومتوب نه ستانئي اوريدلې وې او پخپله ئې هم کوله. هغه دَ تنقيد ټول اُصول هم دَ دغه شاعرئ مطالعه کښې کتل او نتيجه ئې دا وه چې دَ دغه شاعرئ نه بغير نوره شاعري ده ته بې معنې او بې خوبۍ ښکاريدله. هم دغه وجه وه چې دَ شيکسپئير او ملټن صحيح عظمت دَ ده روزي نه شو. او ګرے سره ئې سخته بې انصافي وکړه. او هر هغه ادبي تحريک ئې غندلو او ورپورې ئې ټوقې کولے. چې ده پکښې دَ زړې لارې نه دَ بغاوت عنصر موندو. دَ مثال په طور دَ اتلسمې صدئ په اخر کښې دَ ديملو دَ نشاة ثانيه تحريک.

مونږ چې دَ ايډيسن او جانسن نه دَ وکټوريې دَ عهد هر نمائنده نقاد ته راشو نو يوه زبردسته تبديلي محسوسه کړو اوس دَ تنقيد دَ مقاصدو پحقله زړه نظريه کم بالکل پرېښودې شوې نه ده نو ترميمونه خو په کښې خامخا شوی دی. زړې طريقې خو اوس بالکل متروکې شوی دی. دَ دې دا مطلب نه دے چې ګنی اوس ناقد خان قانون ساز او قاضی نه ګڼي. يا دا نه غواړی چې په دغو نامو دې ياد شي يا دَ ذاتي ترجيحاتو دپاره زاړه قانونونه نه استعمالوی. ولې کله کله دې دَ نوی سائنسي تصوراتو داسې نفاذ کوی چې دَ تنقيد هغه زړه حکمي نظريه او دَ نقاد دَ قانون سازئ حق بالکل نظر انداز کړی دَ دې هر څه سره دَ تنقيد پحقله يوه واضحه تبديلي بيا هم محسوسيږی.

جديد نقاد تر ډېره حده اوس محض ښه او خراب خطابونه نه ورکوی بلکه چې څومره کېدے شی هغه خان پوهول او تشريح کول دَ تنقيد مقصد ګڼی. دَ هر ښه څيز انتخاب چې دَ موجوده زمانې ټولو نه لوئے رجحان دے او ارتقائی طريقو دَ ناقد نظر ته وسعت او خلوص وربخښلے دے او دَ دې نه علاوه ئې هغه دَ شخصيت په ارتقاء او تاريخي ربط باندې پوه کړے دے. دا ټول عناصر په زوړ تنقيد کښې مفقود دی.

مولټن چې دَ زوړ تنقيد په حقله څه وئيلی دی نو دَ نننی زمانې اکثر لُستونکی به ورسره اتفاق کوی. خو زما يقين دے چې دَ هغه دَ ټولو نه لويې نتيجې ته به صحيح وئيل ممکن نه وی. زه لا فی الحال دَ هغه په دې خيال څه مفصل وئيل نه غواړم چې ګنی ادبی تنقيد دَ سائنسي علمونو دائرې ته راوستل ممکن دی او کم نه. هسې يوه خبره چې زما په خيال مولټن نه په دې سلسله کښې هېره شوې ده دا ده چې لکه هربرټ سپنسر وائی چې دَ سائنس کار تر هغه وخته نه ختميږی تر څو چې په استقرائی عمل سر ته رسيدلی تعميم نه په استخراجی طريقه اُصول وضع نه کړی.

مولټن به دَ سپنسر دَ دې وينا په رڼا کښې اوس دې مسئلې ته ځېلمه کېږی چې هغه به دَ شيکسپئير دَ استقرائی تنقيد نه پس په کومه طريقه دَ تعميمی بيان نه

اُصول وضع کوی. دَ مولټن ټولو ته لویه نتیجه چې زه ورسره اتفاق نه شم کولے دَ حکمی تنقید دَ مکملې غندنې په حقله ده. دَ استقرائی طریقې نتائج که هر څو قیمتی وی ولې دَ ادب طالب علم پرې دَ ټول عمر دپاره مطمئن کېدے نه شی او هر څو که دا طریقه دَ تنقید اهم ترینو طریقو نه یوه ده بیا هم دَ نورو ټولو طریقو نعم البدل ورته نه شو ونیلے.

دَ ادب دَ دې سائنسی نقاد (دَ مولټن دَ خیال مطابق) دَ مطلقې یا اضافی خوبۍ سره هیڅ کار نشته. هغه صرف په قسم کښې فرق تسلیموی. دَ درجې فرق هغه نه منی هغه به دَ شیکسپئیر دَ مطالعې نه دَ شیکسپئیر فنی قوانین او اُصول راوباسی او یو تعمیم به ئې کوی. دَ هغه دې سره څه کار نشته چې شیکسپئیر دَ ژوند دَ نقاد په حېثیت معقول تنقید کړے دے او که نه. او دغه اُصول او قوانین ښه دی او که بد.

ولې دا او دَ دې قبیلې نور سوالونه په ځائې او ناګزیر دی. مونږ دَ دې سوالونو نه خان نه شو ژغورلے ځکه چې دَ دې سوالونو که نور هیڅ مطلب نه وی نو کم از کم په ادبی مطالعه کښې زمونږ رهنمائی خو کوی. نو ځکه زمونږ دا حق دے چې دَ دې سوالونو دَ ځوابونو مطالبه وکړو او دلته دَ ادب او سائنس تر مېنځه فرق راشی. دَ مثال په طور دَ علم طبقات الارض چې کوم شهود سره کار

پېښېږی هغه کښې دَ شخصیت عنصر، رښتیا، دروغ، جذباتی زور او فنی اثرات شامل نه دی. دا عناصر دَ هغه ادب دَ شهود جوهر دے چې دَ ژوند شرح دَ فن دَ پیکر په ذریعه کوی. او ځکه دَ دې اندازه به خامخا دَ وضاحت او دَ فن دَ خاصیتونو په بنیاد کېږی. دَ علم طبقات الارض په مطالعه کښې زمونږ کار صرف دَ یو څیز ماهیت او دَ دغه ماهیت تاریخ سره وی. مونږ چې په دې پوه شو یا پوه کړې شو چې دا څیز څه دے او تر دې حاله څنګه رارسیدلے دے. نو زمونږ کار ختم شی. ولې دَ ادب مطالعه کښې دا سوالونه مونږ یوې بلې مسئلې ته بوځی او هغه دا چې دَ دې څیز انسانی او فنی خوبۍ او عېبونه څه دی. دا وېنا غلطه ده چې کوم خلق ادب او سائنس یو ګڼی دَ هغوی دپاره خوبۍ او عېبونه وجود نه لری. سائنسدان هم دا خوبۍ او عېبونه تسلیموی او مولټن هم. ځکه چې کوم وخت هغه دَ خپل استقرائی وضاحت دپاره شیکسپئیر منتخب کولو نو هغه لکه زمونږ غُندې چې دَ "ذوق اُصول" منو، دَ شیکسپئیر دَ برترۍ قائل شوے وه. که داسې نه وے نو هغه به دَ شیریډان یا بل چرته ورکوټی لیکونکی استقرائی مطالعه کړې وه. خو هغه داسې ونه کړه او شیکسپئیر ئې ځکه خوښ کړو چې هغه ورته "عظیم" ښکارېدو. او په دې پوه وه. چې دَ هغه ډرامې یواځې دَ هغه دَ اسلوب اظهار نه بلکې دَ هغه دَ عظمت اظهار هم

دے. په دې طريقه مولټن د يوې اندازې او حکم نه کار واخستو او "خوبی" ئې تسليم کړه.

دا عين د فطرت مطابق ده څکه که مونږه تنقيد هر څو سائنس وګڼو خو يوه محاکمه بيا هم کوؤ. د سکول ماشوم هم محاکمه کوی او کتابونو کښې درجه بندی کوی. تر هغې پورې هيڅوک هم مطالعه نه شی کولے تر څو پورې چې د مطالعې لاندې د کتاب په حقله يوه رائې قائمه نه کړی او چې هر کله مونږ ته يو کتاب څوک رامخکښې کړی نو مونږ پرې د هغه رائې غواړو. زمونږه ادبی مطالعه چې څومره زياتيږی دومره د محاکمې دا مسئله ګرانيږی او چې چرته مونږ يو خل يو متعصبانه حکم لګولے دے هلته د مطالعې د زياتېدو نه پس خپله رائې محفوظ ساتلو باندې مجبوريږو او مونږ خپلې نظريې بدلوؤ رابدلوؤ. حالانکې دغه نظريې يو خل مونږ "حرف اخر" ګڼلې وے. په بنيادی مسئلو د نقادانو اختلاف کله کله سړی کښې مايوسی پيدا کوی خو محض په دې وجه به مونږ دا مسئلې يو خوا ته نه پرېږدو او نه به دا کوؤ چې د سائنسی محقق غُندې غېر جانبداره رويه اختيار کړو. استقرائی نقاد چې مونږ ته څه راکوی مونږ به ئې په شکريه قبلوؤ خو مونږ به د حکمی نقاد نه تل تر تله دا طمع لرو چې هغه به دا استقرائی عمل تکميل ته رسوی او د دیو نتيجو په بنياد به مونږ ته د ښه او خراب ادب فرق

څرګندوی. دنيا له فرقه پېدا ده او په درجو کښې خامخا فرق شته:

هر آنکه حفظ مراتب نکند زنديق است

تر څو چې مونږ دا نه وی ګڼلے چې څنګه د طبقات الارض ماهر ته د زمکې هر قسم يو شان او مساوی حېثيت او درجه لری دغسې مونږ د ادب سائنسی طلباء هم ټول ادب يو شان ګڼو تر هغې به د ادبی درجه بندی ضرورت او د دې لويې مسئلې اهميت محسوسيږی او که مونږ دا وګڼله نو بيا به مونږ په شهکار او د معمولی درجې ادب کښې که څېر وی فرق نه کوؤ. نو چې دا نه شو ګڼلے نو حکمی تنقيد د خپلو ګذشته او آئنده غلطيو باوجود هم مونږ نه شو نظرانداز کولے څکه چې هم دغه يوه طريقه ده چې مونږ پرې دا مسئله حل کولے شو.

نُکتې

ا. استقرائی تنقيد. نقاد د مشرح او مفسر په حېثيت.
په حکمی او استقرائی تنقيد کښې فرقونه.

ب. تاريخی تنقيد. د شيرر نظريه. د شخصيت، د عهد تجزيه.

ج. د حکمی تنقيد مثالونه. ايډيسن او جانسن.

د. جديد نقاد. د حکمی تنقيد جواز او ضرورت. درجه بندی ضروری ده.

Pukhto.Net پښتو

۳

تر اوسه پورې مونږ په تنقید محض د ادب سره د تنقید د رشتې د زاويې نه بحث کولو. اوس به مونږ د بحث يو بل اړخ شروع کوو.

مونږ تنقید محض په دې غرض لُولُو چې په کوم مصنف يا کتاب تنقيد شوے وي. هغه سره زمونږ دلچسپي وي. خو د تنقيد د لُستلو په دوران کښې زمونږ پخپله په تنقيد نګار کښې هم دلچسپي پيدا شي. د مثال په طور زمونږ د آرنلډ "ايسيز ان کرټيسزم" د ورډزورتھ يا بائرن او د شيلے يا کيټس متعلق د مفصل علم حاصلولو دپاره مطالعه کوو. او دغه کتاب د يوې ذريعې په حېثيت لُولُو. مقصد مو دا وي چې د دغو شاعرانو په حقله خپلو معلوماتو کښې اضافه وکړو خو د مطالعې دوران کښې دا

کتاب زمونږ د دلچسپي مرکز شي او د ذريعې په ځائې د مقصد حېثيت اختيار کړي. دا کتاب د آرنلډ د شخصيت فکر، طريقو او مقاصدو پحقله زمونږ توجه خان ته راکاږي مونږ به د آرنلډ ډېرو خبرو او نتيجو سره اختلاف کوو خو بيا هم د هغه د شخصيت فکر او طريقه تنقيد پحقله په دې کتاب کښې زمونږ په دلچسپي کښې هيڅ فرق نه راځي. د آرنلډ ذکر صرف د مثال په طور وشو دا خبره د هر لوئي او رښتينی نقاد په حقله صحيح ده. د دې نه دا نتيجه راوځي چې هر څو که تنقيد ادبي مطالعه کښې يوه امدادي ذريعه ګڼلے شي دا صرف يوه ذريعه نه ده بلکې پخپله د ادب يو قسم دے او ځکه په دې حېثيت د غور لاندې د راوستلو جوګه دے.

چونکې شخصيت د ادب بنيادي حقيقت دے نو د دې دپاره مونږ به د نقاد شخصيت اول څيرو. زمونږ غرض به دا وي چې وګورو چې آيا دا نقاد د ترجمان شارح او حکم لګونکي د منصب مستحق دے او که نه. ځکه چې تر څو مونږ په دې مطمئن نه شو مونږ د هغه په خبرو يقين نه شو کولے نو ځکه وړومبے دا کتل پکار دي چې په نقاد کښې کوم کوم ضروري خصوصيات پکار دي. د ټولو نه وړومبے به مونږ په يو نقاد کښې دا ګورو چې دے تر کومه حده د ذهني تربيت او مزاج له اعتباره د يو مکمل نقاد نمونې سره مطابقت لري. او چونکې انسان بالکل

Pukhto.Net پښتو

مکمل کېدے نه شی نو ځکه به مونږ دا ګورو چې مونږ ده ته تر کومه حده د ده غلطی معاف کولے شو کومې چې ده د یو مکمل نقاد نمونې ته د رسېدو په لاره کښې کړی دی. هر رښتینے نقاد په ذهنی طور بېدار، غوېجه، د بصیرت خاوند، تېز ذهن لرونکے او د آرنلډ د قول مطابق د دې قابل وی چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې وی هغسې وښیی او د خپلو تعصبونو او رجحاناتو په رڼا کښې دغه څیزونه کتلو باندې لُستونکی مجبور نه کړی د دې مطلب دا شو چې نقاد دې هر قسم تعصباتو نه پاک او غېر جانبدار وی. نه خو دې هغه د خپل انفرادی ذوق په وجه او نه د خپل علم عقیدې، جماعت، فرقې او د قوم له کبله دې خپل ذهن جانبدار کوی. لکه څنګه چې مخکښې عرض وشو انسان بالکل د دې تعصباتو نه خالی کېدے نه شی. د لیسنګ غُندې لوئے نقاد د دې رجحاناتو نه بچ شوے نه دے نو د بل نقاد نه به څوک څه طمع ولری. نو پکار دا دی چې مونږ د نقاد ذهن په دې سلسله کښې د ډېرې محتاطې مطالعې لاندې ساتو او چې کله داسې نخښې ووینو چې نقاد یو یا بل طرف ته کږېږی نو د هغې وجوهات دې معلومه کړو او د دغه مخصوص مېلان یا رجحان د نتیجو په حقله دې د هغه د تنقید نه اندازه ولګوو. یو نقاد چې په یو شاعر تنقید کوی. د مثال په طور آرنلډ چې په ورډزورته یا شیلے تنقید کوی نو مونږ

دې فوراً دا خیال وکړو، چې د نقاد د دې رویې وضاحت د هغه د مزاج د خصوصیاتو نه کېدے شی او که نه. مونږ ته به دا ثابته شی چې کله کله یو ډېر ښکلے تنقید محض د نقاد د تعصب له کبله بې قدره شی او مونږ پرې بیا اعتبار نه شُو کولے. د دې یو زبردست مثال د جانسن تنقید کښې موندلے شی. جانسن چې هر کله په هغو لیکونکیو تنقید کړے دے کوم چې د ده خوښ دی، یا چې د کومو لیکونکیو مقاصدو او طریقو سره د ده اتفاق او همدردی ده. نو هغه وخت د ده تنقید بې شکه چې ډېر ښه او قابل داد دے خو چې چا سره د ده څه اُصولی اختلاف وه د هغه په حقله د ده تنقید غېر متوازن دے. پوپ او ایډیسن د ده خوښ وو، ځکه چې ده سره ئې نظریاتی اتفاق وه. ملټن سره د ده سیاسی اختلاف او ګرے سره ئې ذاتی او ادبی اختلاف وه. ځکه ئې هغه دواړه ستائیلی او دا دواړه غندلی دی. دا اعتراض په کولرج هم واردېږی. د شاعرانه وجدان او بصیرت له اعتباره کولرج د انګریزی د بهترینو نقادانو نه یو دے. ولې هغه د خپل مابعد الطبیعاتی مزاج او د ځنو لیکونکیو د هغه احترام له کبله کوم چې د اوولسمې او اتلسمې صدی کلاسیکیانو د یونان او روم د ادب کولو، دې کوشش کښې اکثر ناکام شوے دے چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې دی هغسې وښیی. د شیکسپئیر په حقله د هغه د تنقید ډېره ستائنه

Pukhto.Net

کېږي. خو د خپلو ټولو خوبيو باوجود دغه تنقيد کښې ډېره لويه مبالغه ده. يو بل مثال مونږ ته پخپله دَ آرنلډ دَ تنقيد نه حاصلېږي. آرنلډ هسې خو دَ غېر جانبدارۍ دَ ټولو نه لوئے وکيل وه خو خپل علم او دَ آکسفورډ تربيت هغه په دې مجبور کړو چې يونانی استاذانو له خامخا غېر ضروری اهميت ورکړی. هغه يو خط کښې مس آرنلډ ته ليکلی دی "شيکسپئير دَ هومر نه دومره وروستو دے لکه چې عدم کمال دَ کمال نه وروستو وی" دغسې دَ سکاټ پحقله دَ هغه دَ فېصلو نه دا معلومېږی چې هغه دَ کلاسيکی ادب دَ "مکملتيا" قائل وه.

مونږ نور په دې مسئله څه نه وايُو دَ دې دومره بحث نه به دا ښکاره شوے وی چې دا تعصبات اکثر دَ نقاد ذهن داسې متاثر کړی چې دَ هغه تنقيد غېر متوازن شی او هغه غېر جانبداری پرېږدی. نو ځکه دَ هر نقاد دَ لُستلو په وخت کښې مونږ ته پکار دی چې دا اندازه ولګوؤ چې دَ ده تعصبات څه دی او دغه تعصبات مونږ تر کومه حده معاف کولے شو.

د نقاد خصوصيت محض دَ هغه طبعی قابليت نه دے ځکه دلته اوس بل سوال دَ هغه دَ علم پېدا کېږی.

دا کېدے شی چې کله کله ادبی مسائلو کښې دَ يو کم علمه لُستونکی چې څه فنی تربيت نې هم نه وی، فېصله ډېره ښه او په ځائې وی او داسې هم کېدے شی

چې دَ دغو فېصلو په وجه دې څه ادبی مقام هم بيامومی. ولې دا يو حقيقت دے چې دَ منظم تنقيد دپاره علم او فنی تربيت بې انتها ضروری وی او دَ تعليم نه دلته مطلب دَ علم تحصيل او دَ ذهن تربيت دے. علم ناقد ته دَ نظر وسعت او دَ فېصلې دپاره يو مخصوص بنياد ورکوی او ذهنی تربيت دَ هغه دپاره ځکه ضروری دے چې دَ ذهن دَ تربيت په وجه ناقد دَ دغه علم نه فائده او کار واخلی. دَ مفسر او مشرح په حېثيت به دَ هغه اهميت دَ هغه دَ علم په نسبت وی چې څومره زيات دَ هغه علم وی دومره به هغه ښه مفسر او ښه مشرح وی که نه وی نو دَ هغه خبرې که هر څومره خيال انګيزې او دلچسپې وی هيڅ قدروقيمت نه لری.

ځکه اوس دلته دَ ايډيسن مثال ورکول مناسب دی هر څو که مونږ دَ ايډيسن دا عقيده نه منو چې "ايليډ" او "اينيډ" دَ رزميه شاعرۍ حتمی قوانين ښيی ولې بيا هم مونږ له دا ياد ساتل پکار دی چې دَ ملټن په "پيراډائز لاسټ" باندې تنقيد کول دَ يو داسې نقاد کار وه چې هغه دَ هغو استاذانو مطالعه کړې وے کوم ته چې ملټن خپل استاذان وئيل. او په دې دليل دَ يو نقاد دپاره چې په يوه ډرامه يا ناول باندې تنقيد ليکل غواړی، دا لازمی ده چې دَ دنيا دَ لويو ډرامو او ناولونو سره واقفيت ولری مونږ به دَ آرنلډ دې وېنا سره خامخا اتفاق کوؤ چې دَ يو نقاد دپاره

Pukhto.Net

که نه وي نه وي نو دومره علم خو پکار دے چې هغه دَ خپل ادب نه علاوه دَ يو بل ادب سره هم واقف وي. دا ادب چې دَ هغه دَ خپل ادب نه څومره ډېر مختلف وي دومره به ښه وي. دَ آرنلډ دا خبره هم مبالغه آميزه نه ده چې دَ دې نه علاوه دَ يو رښتيني نقاد دپاره خامخا دَ يورپ دَ ښه ادب او دَ زوړ مشرق دَ ادب علم لرل فائده مند وي. هم دَ يو ادب مطالعه او علم به خامخا دَ نظر تنګی او فېصلو کښې عدم توازن پېدا کوی.

د نقاد دپاره ذهنی تربيت ډېر زيات ضروري دے ځکه چې دَ ذهنی تربيت ډېر لوئے عملی اثر وي. دَ يورپ او امريکې تبصره نګارانو کښې هم دغه کمے دے. يو نوے ناول چاپ شی او دوئ پرې تبصره ليکل شروع کړی، دې ناول کښې ښه ځيزونه هم وي خو دغه تبصره نګاران ئې دومره وچت کړی چې دَ دغه ناول نګار په وړاندې سکاټ او ډکنز محض مبتديان ښکاره کړی. څو کاله تېر شی او دَ دغه عظيم ناول او دَ دې عظيم ناول ليکونکے دَ خلقو هېر شی او بيا دغه تبصره نګاران يو بل ليکونکے دَ "عظيم" ثابتولو کوشش شروع کړی. دَ دې وجه دا ده چې دغه تبصره نګارانو ته دَ خپلو فرائضو او دَ خپلو الفاظو دَ قدروقيمت احساس نه وي او دَ دوئ دَ ذهنی تربيت دَ کمی په وجه دوئ کښې توازن نه وي دا صحيح ده چې دَ دې مرض مکمل علاج صرف علم او ذهنی تربيت کښې دَ

اضافې په ذريعې ممکن نه دے ولې دا خو کېدے شی چې علم او ذهنی تربيت کښې اضافه به تر ډېره حده هغه توازن او سنجيدګی پېدا کړی چې دَ هغې نه بغېر تنقيد يو بېکاره شے دے.

د يو فنکار دَ کتاب لُستلو په وخت کښې ډېر داسې ځيزونه دی چې دَ هغو خيال ساتل پکار دی. مونږ به دَ هغه دَ ذاتی خصوصيتونو او دَ هغه دَ علم نه ځان خبروؤ او ځان به په دې هم پوهوؤ چې دغه خصوصيتونو او دغه علم دَ يو مصنف په تصنيف دَ محاکمې په باره کښې نقاد سره څومره امداد کړے دے. يا دا ته ئې کوم مشکلات پېدا کړی دی. مونږ به دَ نقاد دَ هرې جانبداری اندازه لګوؤ. دَ دغه جانبداری اصلی وجه او نتيجه به په ډېر احتياط ګورو. مونږ به دَ هغه دَ فېصلو بنيادونه څېرو او هغه معيارونه به سنجوؤ دَ کومو په بنياد چې هغه په صراحت يا په محسوس کېدونکی انداز کښې خپله فېصله کړې ده. مونږ له پکار دی چې دَ هغه دَ کتاب عام روح نظر انداز نه کړو. يو نقاد کېدے شی چې محض دَ يو مصنف دَ تشريح او تفسير او هغه سره دَ انصاف کولو په غرض تنقيد کړے وي او دا هم کېدے شی چې يو نقاد محض دَ دې دپاره چې دَ دغه کتاب په بانه خپل علم او قابليت ظاهر کړی، تنقيد وکړی. يو نقاد مخلص او متوازن هم کېدے شی. چې غرض ئې دا وي چې دَ يو مصنف

خوبی دې بیان کړی. او داسې هم کېدے شي چې یو نقاد محض د مصنف د غلطیو نیولو او د هغه د تنقیص دپاره تنقید ولیکی. مونږ د ایډیسن د تنقید پحقله که هر خیال لرو خو مونږ له دا کتل پکار دی چې د هغه لهجه ډېره خوشګواره ده. د هغه دا عقیده وه چې د یو رښتینی نقاد فرض دا دے چې د نقصونو په ځائې د خوبیو تلاش کوی. د دې عقیدې لاندې هغه خپل لوئې فرض دا ګڼلی وو چې د یو لیکونکی پټې خوبۍ معلومې کړی. او دنیا ته هغه څه وښیی چې د مشاهدې استحقاق لری. د دې په مقابله کښې د لارډ جیفرے تنقید دے چې د خوشګوار متضاد هر اسم صفت پرې حاوی کېدے شي. د لارډ جیفرے خیال د پروفېسر سینټسبری په الفاظو کښې دا دے لکه چې "هر مصنف نقاد ته پرے په غاړه راوړاندې کېږی خو (صرف خاص رعایت) ئې د پانسی کېدو نه بچ کړی" دا خیال د پروفېسر سینټسبری د رائې مطابق چې څومره احمقانه دے دومره متکبرانه هم دے او لا تر اوسه متروک شوے نه دے. هم د دې د لاسه تنقید ته غبرګ نقصانونه رسېدلی دی. یو خو ئې هغه خلق د تنقید نه برګشته کړی دی کوم چې د تنقید مخالف نه وو او بله دا چې پخپله نقاد ئې هم د خپلو فرائضو په سلسله کښې ګمراه کړے دے. د دې نه هیڅوک انکار نه کوی چې ځنې صورتونو کښې دا نقادانه سخت ګیری جواز هم لری او نه به څوک دا خبره غلطه

وګڼی چې که کلانکاری همېشه دپاره غلط کار دے نو بې خایه رحمدلی هم هیچرې ښه کار نه دے. خو اوس مونږ لا په دې سوال څه بحث نه کوو. اوس مونږ صرف د دې خبرې په اهمیت زور اچول غواړو چې د نقاد د لیک روح د هغه د کتاب په خصوصیاتو کښې شامل کړې شی او دا روح چې په کومه طریقه د هغه په فېصلو اثر اچوی هغه دې د نظر لاندې وساتلے شي.

نُکتې

ا. تنقیدی ادب د ادب یو قسم دے. د شخصیت عناصر.

ب. د نقاد دپاره ضروری څیزونه. بصیرت، غېرجانبداری، علم.

ج. د نقاد د مطالعې په وخت کښې د غور قابل څیزونه.

٤

د ادب د نورو قسمونو غوندې تنقید کښې به هم مونږ د هر لیکونکی په حقله د خپل علم د زیاتولو او یقیني کولو دپاره تقابلی مطالعه کوو. مونږ به د هغه کتاب د نورو نقادانو چې هم په دغه موضوع کتابونو، لیکونو، ادبی عهدونو یا د ادب په هم دغه قسمونو ئې لیکل کړی وی، لیکونو سره مقابله کوو. او په دې طریقه به د هر یو نقاد خصوصیت محسوس کوو، مونږ به صرف دې ته نه ګورو چې دوئ په نتیجو کښې اختلاف کړے دے او که اتفاق. مونږ به د هغه ذاتی رویه، موضوع ته د هغوی رسائی د مزاج تبدیلی سره په څنو خبرو زور اچول

او ځنې نظر انداز کول، د هغوی طریقې، معیارونه، مزاج او ذوق هم یو بل سره مقابله کوو. دا ټولې خبرې د یو نقاد په انفرادی مطالعه نه شی کېدے. په دې طریقه به چې مونږ کومو نتیجو ته ورسو هغه نه یواځې خان له دلچسپې دی بلکه په دې وجه هم ډېر لوئے اهمیت لری چې د دغو نتیجو نه به مونږ د هر یو نقاد خصوصیتونه د نقاد کردار علم او مقاصد سره متعلق کولے شو.

مونږ چې څومره څومره دا تقابلی مطالعه کوو، نو دومره به مونږ ته په تنقیدی خیالاتو کښې اختلافات راڅرګندیږی او لکه چې اول عرض شوے دے مونږ ته به دا احساس وشی چې دا نقادان د ادب د بنیادی خبرو په حقله هم خپلو کښې متفق نه دی او دا هغه شے دے (لکه چې ما مخکښې هم عرض کړے دے) چې د تنقید د بې قدری او نفرت دپاره ذمه وار دے.

د تنقید برخلاف یو غټ دلیل د دې حقیقت نه پېش کېږی چې معاصرانه تنقید هیچرې هم د یو تخلیق پحقله ښه یا بده داسې رائې نه ده ورکړې چې بیا وروستو نقادانو د هغې تردید نه وی کړے. *(ایډنبرا ریویوز د کولرج مشهور نظم "کرسټابل" د ورډزورته "ام مورټیلیټی اوډ" او دغسې د کیټس ټوله شاعری کړله آرنلډ د ورډزورته د نظریې قائل وه. خو د ټیني سن د شاعری ئې مذمت کولو).*

اکثر حالاتو کښې دا تنقیدی اختلافات محض

Pukhto.Net

ذاتي وي كه داسې وي نو دا اختلافات هم دَ دلچسپۍ څه عنصر لري. او مونږ له پكار دي چې ئې قبول كړو. خو دا اختلاف عام طور سره اجتماعي او ډلنيز هم وي. عام طور سره دَ يوې زمانې او نظريې په نقادانو كښې اتفاق رائې او دَ مختلفو زمانو او نظريو په نقادانو كښې دَ رائې اختلاف موندے شي.

د دې وجه هغه انحصار دے كوم چې دَ هرې زمانې ادب دَ خپلې زمانې په ژوند لري. تنقيد هم لكه دَ نور ادب په شان كه يو خوا دَ شخصيت اظهار كوي نو بل خوا دَ خپلې زمانې روح هم په كښې صفا ځلېږي.

په دې طريقه زمونږ دَ مطالعې مركز دَ انفرادي نقاد په ځائې دَ تنقيد تاريخي مطالعه شي. دا مطالعه هم ډېره دلچسپه ده ځكه چې دَ تنقيد تاريخ دَ داسې تبديليو دَ مثالونو نه ډك دے چې دَ انسان دَ ادب تصور، دَ ادب مقاصدو، دَ ادب اُصولو او معيارونو كښې راغلے دے.

د مختلفو نمائنده ليكونكيو په حقله په تنقيدي رائې كښې چې كومې تبديلۍ راغلي دي دَ هغې مطالعه هم ډېره دلچسپه ده. دَ دې سلسلې دَ ټولو نه روڼ مثال دَ شيكسپئير په حقله په تنقيدي رائې كښې اختلاف دے خو زه به دَ شيكسپئير په ځائې دَ جان بن ين John Bunyan مثال وركړم. دَ اتلسمې صدۍ نقادانو دَ خپل كلاسيكي ذوق او دَ فن په حقله دَ خپلې تنګې نظريې په وجه دَ جان

بن ين دَ دې كتاب هډو څه نوټس وانه خستو او كه چا پرې څه وليكل (لكه جانسن او سوفټ) نو هم ئې ورته ډېر سپك نظر وكړو. ينګ هيوم، برك او تر دې چې كوپر هم دَ ده غندنه وكړه. خو دَ نولسمې صدۍ په وړومبيو دېرشو كالو كښې دا رجحان ناڅاپه بدل شو او مونږ ميكالے دَ "پلګرمز پراګريس" په تعريفونو كښې مصروف وينو. او تر اوسني زمانې پورې هم دغه رجحان دے او ګوس او سټوپ فورډ بروكس دَ جان بنيان په تعريفونو نه مړېږي. تنقيدي خيالاتو كښې دَ دې تبديلۍ وضاحت به مونږ څنګه كوؤ. دا دَ يو يا بل نقاد دَ ذاتي خوښې يا ناخوښې خبره نه ده بلكه په دې تبديلۍ كښې هغه ټول اثرات شامل دي چې يو نيم سل كالو كښې ئې ادبي طريقې او ذوقونه بدل كړه. دَ دې تبديلۍ ذمه وار دَ ادب نه بهر هغه ټول عوامل هم دي. چې دَ انګلستان دَ خلقو مذهبي او اخلاقي خيالات ئې بدل كړل او په دې طريقه ئې هغه اثرات پېدا كړه چې ادب ئې متاثره كړو. دَ ژوند او ادب شهود خپلو كښې يو تر بله داسې متعلق دي چې دَ جان بنيان په حقله دَ نقادانو په رائې كښې دَ دې تبديلۍ دَ وضاحت دپاره دَ انګرېزي ادب او انګرېزي سماج دَ دواړو دَ تاريخ دَ مطالعې ضرورت دے.

د تنقيدي رائې دَ ارتقاء دا تاريخ په دې طريقه دَ ادبي تخليق دَ تاريخ يوه حصه شي. مونږ دَ ټولې اتلسمې صدۍ دَ تنقيد دَ كلاسيكيت دَ دور نه دَ رومانيت دَ غلبې

Pukhto.Net پښتو

تر وخته پورې دَ ادبي تاريخ يوه حصه ګڼو. دَ اګسټن دور دَ مرکزي کردار اليګزنډر (پوپ) او دَ هغه دَ ادبي مقاصدو په حقله تنقيدي رائې کښې تدريجي تبديلي او بيا دَ دې رائې مطلق استرداد داسې څيزونه دي چې مونږ ترې دَ ارتقائي دور TRANSITIONAL PERIOD دَ تاريخ په سلسله کښې ډېر کار اخستے شو.

دَ دې ثابتولو دپاره داسې نور هم ډېر مثالونه پېدا کېدے شي چې تنقيدي تاريخ دَ ادبي تاريخ نه صرف يوه حصه ضميمه او تکمله وي بلکې زه خو به دا هم ووايم چې دَ ادب په حقله دَ تنقيدي رائې دَ بدلېدلو دا تاريخ دَ ادبي تخليقاتو يو ډېر اهم تفسير او تشريح هم وي. ادبي تاريخ کښې دَ تبديليو په اُصولو دَ ځان پوهولو دپاره به مونږ خامخا دَ تنقيدي تاريخ نه استفاده کوو.

دلته دَ څنو اهمو خبرو تذکره ضروري ده. لکه چې ما مخکښې ونيلي دي. تنقيد طبعي طور سره قدامت پسند وي. نقاد عام طور سره دَ ماضي نه رهنمائي حاصلوي. دَ زړو لارو نه دَ بغاوت ملګرتيا ډېره کمه کوي. څکه دَ تبديلۍ هر دور کښې دَ تخليقي او تنقيدي قوتونو تر مېنځه جګړه شوې ده. دا جګړه دَ هغه لوئي کشمکش يوه حصه ده چې دَ ژوند په هره شعبه کښې دَ اختيار او ازادۍ، جدت او روايت، انفراديت او قانون او دَ زوړ او نوي تر مېنځه هر وخت روان وي. ادب کښې هم دَ ژوند دَ نورو

مېدانونو غُندې کله دَ تنقيد وار وي چې خلق په زړو لارو چارو روان وي او کله دَ تخليق چې ناقراره تخليقي قوتونه دَ خپل ځان دَ اظهار دپاره نوي مېدانونه لټوي. تنقيدي رائې چې سخته شي او مذهبي عقيدې ته ورسي نو بيا څه نه څه "بدعتونه" داسې شروع شي چې په يو دور کښې که وکړلے شي نو بل دور کښې ورته دَ قانون درجه ورکړلے شي. ادب کښې هم لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو که يو طرف ته دَ اختياراتو دَ ناجائز استعمال نه آمريت پېدا شي نو دَ ازادۍ غلط استعمال انارکي جوړه کړي. ادبي تاريخ نه دا ثابتېږي چې دَ تنقيد په وجه دَ ادب مفادو ته نقصان رسيدلے دے خو دَ دې دا مطلب نه دے چې تنقيد دې وغندلے شي. که دَ نقادانو منلے شوے وے نو نه به دَ شيکسپئير ډرامې وے او نه به روماني تحريک. خو دَ دې برعکس دَ دې نه به هيڅوک هم انکار ونه کړي چې که چرې دَ نقادانو دَ قانونونو خيال ساتلے شوے وے نو دَ شيکسپئير دَ ډرامو او دَ روماني تحريک څنې ډېر نمايان نقائص به هډو پېدا شوي نه وو.

دا خبره ياد ساتل پکار دي چې دَ ادبي ارتقاء په سلسله کښې تنقيد بې دَ دې نه چې ادب ئې بې سره کېدو ته نه دے پرېښے يا ئې دَ ادب رهنمائي کړې ده نور خاص کردار نه دے ادا کړے. تنقيد نه خو څه محرکات پېدا کړي او نه جدتونه.

تنقید کله خو دَ یو نوی ادبی تحریک ملګرتیا کړې ده او کله کله ترې مخکښې شوې هم دے خو عام طور سره تخلیق مخکښې او تنقید ورپسې . او چې کله دا ترتیب بدل شوے دے نو نتیجې نې څه ډېرې خوشګوارې نه وے خکه چې دَ یو خاص نظام او قانون مطابق تخلیق شوی ادب کښې به خامخا تصنع او آورد راخی. تر دې حده چې که یو شاعر نقاد هم وی او شاعر هم، نو دَ هغه شاعری به هغه وخت بنه وی کوم وخت چې دې دَ خپل مزاج او ذوق دَ اثر لاندې وی او دا خیال نې نه وی چې زه دَ یوې نظریې دَ اثبات دپاره شاعری کوم. دَ ورډزورته، آرنلډ او والټ وټ مین نومونه دې سلسله کښې دَ مثال په طور پېش کېدے شی. نو خکه عامه ادبی ارتقاء کښې به تنقید خامخا دَ تخلیق نه وروستو وی. دَ هر نوی ادبی تحریک به خامخا تنقیدی مخالفت کېږی. خو تنقید اخر کښې خان نوی اُصولو او نوؤ نظریو سره اموخته کړی. او بیا دَ نقاد لویو فرائضو کښې دا هم شامل شی چې دغه نوی اُصول جمع کړی. دَ دغه اُصولو دَ بنیادونو تحقیق وکړی او دَ هغې تشریح شروع کړی.

نُکتې

ا. دَ نقادانو تقابلی مطالعه.

ب. دَ لیکونکیو په حقله تنقیدی رائې کښې تبدیلی او دَ هغې جواز.

ج. دَ تنقید تاریخ دَ ادبی تاریخ حصه ده.

د. تنقید او تخلیق.

۵

د تنقید منظمه مطالعه کښې چې ذ کومو خبرو خیال ساتل پکار دی ذ هغو په حقله ما خنې معروضات پیش کړل اوس ذ تنقید عملی اړخ باندې بحث کول پاتې شو.

دې سلسله کښې دوه حقیقتونه نه شی نظرانداز کېدے. که یو طرف ته ذ ټولو جدیدو نظریو باوجود هم محاکمه تر اوسه ذ تنقید غرض ګڼل پکار دی نو بل طرف ته ذ دې محاکمې له کبله چې کومې نتیجې راوځي، هغه دومره متنوعې او غیر یقینی دی چې څه خاص فائده ترې نه ولاړېږی. ذ دې حقیقتونو په وجه که څوک دا وګڼی نو حیرانبدل نه دی پکار چې هر څو که نقاد ته په خپلې رائې ذ قائم پاتې کېدو حق دے او دا حق هم ورته شته چې څومره کولے شی خلق دې خان سره په خپله رائې کښې شریک کړی، خو هغه ذ مانتین په الفاظو کښې ذ هرې رائې دپاره هم ذ هغه وزن متضاده رائې هم وی. تنقید مجموعی طور سره یو داسې عمل دے چې خپل خان پخپله منسوخوی او ذ ادبی قدرونو ذ جوړولو په سلسله کښې په هیڅ فائده نه شی راتلې ذ نقاد تحکیم او ذ محاکمې ذ

قابلیت په حقله خو هر څوک خبرې کوی خو لوئے سوال دا دے چې آیا نقاد په رښتونې معنو کښې حکم وی هم او که نه محض او محض یو "وکیل" وی.

په دې طریقه مونږ دې بحث ته راشو چې آیا ټول ادبی تنقید ذ ذریعې او نوعیت په لحاظ یو ذاتی شے وی او که نه؟ که زه ذ یو کتاب په حقله چې ما لُستلو یو رائې څرګنده کړم نو دا زما ذاتی رائې ده او بس. که یو بل سړے له ما نه متضاده رائې څرګنده کړی نو دا به ذ دوؤ لُستونکیو انفرادی رائې شی. که یو دریم لُستونکے راشی او ذ دې دوؤ کښې یو سره اتفاق وکړی یا دواړو سره اختلاف وکړی نو دا پرې درېمه انفرادی رائې شی. دا ذ تنقید په وړه پیمانه یو مثال دے. یو پېشه ور نقاد به پرې راپاځی یوه خاصه ژبه او خاص اصطلاحات به استعمال کړی. ذ اُصولو معیارونو او حوالو یو انبار به ولګوی. خو دے به هم لکه ذ وړومبی لُستونکی ذ خپلې خوښې او ذوق نه خان نه شی خلاصولے او ذ ده ذ دې تنقید اصلی منبع به هم هغه ذاتی خوښه وی. اوس سوال دا پېدا کېږی چې آیا تنقید ذ ذاتی خوښې او ناخوښې او ذ نقاد ذ خودسری او تلون ذ اعتراضونو نه بچ کېدے شی. آیا تنقید ذ ذوق ذاتی خوښې یا ناخوښې (چې ذ هر نقاد ذ ځرت سره بدلېږی رابدلېږی) نه بغیر هم څه شے دے؟

پخپله په نقادانو کښې داسې ډېر خلق شته چې

Pukhto.Net

هغوی دا وائی چې مونږ که هر څو د اُصولو او معیارونو خبرې وکړو او د تنقید نه د ذاتی عنصر د لرې کولو هر څومره کوشش وکړو، تنقید بیا هم بنیادی طور سره یو داخلی او تاثری نوعیت لری. ځکه ښاغلے اینډرولینګ وائی چې د لُستلو قابل تنقید صرف هغه وی چې "د یو جدت پسند طباع او تعلیم یافته ذهن ردعمل د شهکارونو په حقله بیانوی". او د اناتول فرانس د وېنا مطابق یو دیانتدار استاد له پکار دی چې د دې زړې خبرې چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته د پیسکل، راسین یا شیکسپئیر پحقله څه وېنا کوم". په ځائې دا ووائی چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته د پیسکل، راسین یا شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوم."

خو که مونږ لږ غور وکړو نو مونږ ته به ثابته شی چې په دې ذاتی تاثراتو او فېصلو کښې هم د قدروقیمت فرق وی ځکه چې دغو فېصلو کونکیو کښې هم د قدر و قیمت فرق وی.

هر لُستونکی ته دا حق دے چې د نورو خبرو غُندې د ادب پحقله هم خپله ذاتی رائې ولری. خو ادب کښې دا نه شی کېدے چې د یو لُستونکی رائې دې د بل لُستونکی د رائې سره په وزن کښې هم یو شان وی. د ښاغلی لینګ ډېرو ادبی خبرو او ډېرو ادبی رایو سره به سړے اختلاف وکړی خو دغه خبرې او رائې بیا هم د یو عام سړی د خبرو

Pukhto.Net

او رایو نه د زیاتې توجه مستحقې وی ځکه چې دا د ښاغلی لینګ خبرې او رائې دی، چې هغه "یو طباع او تعلیم یافته ذهن" لری. دغسې که د ښاغلی اناتول فرانس په مقابله کښې یو بل سړے د پیسکل راسین او شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوی نو مونږ به د اناتول فرانس خبرو ته ډېرې توجه سره غوږ ږدو. ځکه چې اناتول فرانس که مونږ ته هر څه وائی خو کم از کم مونږ په دې پوه یُو چې هغه د امتیازی بصیرت او پوهې خاوند دے او چې هغه مونږ ته کوم تاثرات بیانوی هغو کښې به دغه خاصیتونه خامخا وی. لارډ جیفرے د سکاټ په حقله یو مضمون کښې لیکی "هر کله چې د شاعری مقصد مُسرت ورکول دی نو یوه محفوظه وېنا به دا وی چې هغه شاعری ښکلې وی چې د لُستونکیو ډېر تعداد ته په ډېر مقدار کښې مُسرت ورکوی" د لارډ جیفرے دا وېنا د تردید دپاره هیڅ ثبوت ته اړه نه لری. دا کېدے شی چې سل کسان دې "ده ایبسنټ مائنډډ بیګر" (THE ABSENT MINDED BEGGAR) خوښوی او صرف د یو لُستونکی "لسی ډاس" (LYCIDAS) خوښ وی. د دې دا مطلب نه شو چې دا سل کسان به د دې نه هغه نتیجه راوباسی کومه چې ترې لارډ جیفرے راوکښلې ده. زما په خیال به هیڅوک هم دا جرات ونه کړی چې د "بین تهم" (BENT HUM) فلسفه دې په ادبی مېدان کښې نافذه کړی. او

عامه خوښي یا شهرت دې د ادبي خوبیو معیار وګرځوی او دا دې ووائی چې یو ادب پاره یا یو تصویر یا یوه نغمه دې په دې ښه وګڼلې شي چې د تعلیم یافته کمو کسانو په ځائې د غېر تعلیم یافته ډېرو کسانو خوښه ده کوم خلق چې د ذوق د لامحدود "تنوع" قائل دی او دا وائی چې د ډېرو خلقو خوښ څیز به خامخا ښه وی. هغوی له د تنوع کېفیت او نوعیت هم منل پکار دی او بائده دی چې هغوی په تربیت یافته او غېر تربیت یافته او ښه او بد ذوق کښې په فرق ځان پوه کړی ځکه چې:

که از مغز دو صد خر فکر انسانے نمی آید

په دیو خبرو د غور په نتیجه کښې به یقیناً ځنې غلط فهمی چې د ادبي تنقید په سلسله کښې پېدا کېږی لرې شی. دا صحیح ده چې دا خبرې په نقادانو کښې د اختلاف په مسئله څه رڼا نه ګرځوی. په دې مسئله به مونږ اوس بحث کوؤ. خو وړومبے د ادب په باره کښې د خپلو ذاتی رویو په حقله څه وئیل غواړو.

لکه څنګه چې ما مخکښې عرض وکړو که زه د یو کتاب د قدروقیمت په حقله یوه رائې ښکاره کړم نو دا محض زما ذاتی رائې ده او بس. دا رائې به زه لرم او پرې به قائم یم. که د دې رائې څه اهمیت دے نو صرف دا چې دا د یو سړی د ذاتی ذوق ردعمل دے. خو دلته یو سوال پېدا کېږی چې د هغه له رویه د انفرادی ذوق په دې

حقیقت یوه نوې رڼا پرېوځی. آیا ما چې د دې کتاب په حقله کومه رائې قائمه کړې ده دا نه بدلېدونکې ده، زه ئې هم نه شم بدلولے؟ آیا دا یوه داسې رائې ده چې ما دپاره مکمل طور سره مطمئن کونکې ده. زه وایم چې دې کتاب ما له خوند راکړو خوشحاله ئې کړم یا درد ئې راته راورسولو، او بس دغلته خبره ختمه شوه. خو آیا خبره رښتیا دغلته ختمېږی، نه هیچرې نه. لکه چې سینټ بو وئیلی دی اصلی سوال دا نه دے چې آیا دې کتاب مونږ له خوند راکړے دے. خوشحاله کړی ئې یُو، یا ئې راته درد رارسولے دے. بلکه اصلی سوال دا دے چې آیا مونږ دغه خوند اخستو کښې خوشحالېدو کښې یا زهیرېدو کښې په حقه وو او که نه؟ سوال یواځې دا نه دے چې د یوې ادب پارې نه مونږ څومره حظ حاصلولے شو بلکې سوال د دغه حظ د اخستلو د جواز هم دے.

زمونږ خپلې ذاتی خوښې ناخوښې وی او که د دوئ تجزیه وشی نو دا به څرګنده شی چې د دوئ جرړې په مزاج کښې دومره ژورې ننوتې وی او دهنی او اخلاقی عناصرو کښې چې کردار ترې جوړېږی، داسې انښتې وی چې قابو کښې ئې راوستل مشکل ښکاری نو لرې کول ئې ناممکن دی. ولې په دې خو هر څوک پوهېږی چې یو څیز خوښول یا زښتول یوه خبره ده او د دې خوښولو یا زښتولو په جواز مطمئن کېدل بالکل بیله خبره ده. اکثر خلق د

Pukhto.Net پښتو

ادب مختلفو اصنافو سره خپل تعلق څه داسې ګڼي چې
بس خپله ذاتي خوښه او خوشحالي د ادب د سنجولو اکې
یو معیار شماري او ځان په دغه فرق نه پوهوي. خو دا
فرق چې محسوس کړې شي نو بیا د غور او فکر دپاره ډېر
وسیع میدان پیدا شي. مونږ په دې ښه پوهیږو چې کوم
وخت مونږ د خپلې ذاتي خوښې یا ناخوښې په رڼا کښې
په یو کتاب رائې ښکاره کوو او دا ذاتي خوښه نه سنجوو
نو مونږ د کتاب نه زیاته د خپل ځان په حقله رائې ښکاره
کوو. په دې صورت کښې د ذاتي تاثراتو په حقله د اناتول
فرانس هغه رائې بالکل معقوله ده. خو مونږ په دې هم
پوهیږو (هر څو که د دې اعتراف دپاره لږ جرات پکار دے)
چې په داسې رائې کښې مونږ خپلې کمی او خامی هم
ښکاره کوو. مونږ د یو ادب پارې خوبۍ هغه وخت هم منو
چې مونږ ترې حظ نه شو حاصلولے. داسې کېدے شي او
هر وخت کېږي چې یوه ادب پاره د خپلو خوبیو په وجه
مونږ ته خوشحالي، خوند یا درد راکولو کښې ناکامه شي
یا کله کله دغه ادب پاره مونږ له زړه ستړے کړي او مونږ
ترې نفرت کول شروع کړو ځکه چې د ادب د عظمت نه حظ
حاصلول د ډېر محنت کار دے. او دا کېدے شي چې د
خپلې ناراستی، بې التفاتی یا د محنت دپاره د نه تیارېدو
په وجه یا خو مونږ د دغه محنت کولو دپاره رضا نه یُو او
یا د خوارۍ کولو قابلیت نه لرو او مونږ دا ښه وګڼو چې

هغو کمترو او ټیټو څیزونو ته توجه ورکړو چې د خپلې
کمترۍ او ټیټوالي له کبله د پوهېدو او حظ اخستلو دپاره
لږه خواري او لږ محنت غواړي. ولې که مونږ ادبي کلچر
ته ژوند کښې څه سنجیده اهمیت ورکوو، نو مونږ به
محض د دې کمترو څیزونو په توجه او لُستلو ځان نه
مطمئن کوو. اوس که مونږ دا عادت جوړ کړو چې د خپلو
لُستلو شوو کتابونو پحقله دوباره غور کوو او دا اراده کوو
چې ځان به د هغو جذباتو نه چې د کتاب د مطالعې په
وخت کښې مونږ کښې راپیدا شوي وي، لرې کړو نو دا
ممکنه کېدے شي چې مونږ په دغو جذباتو تنقیدي نظر
واچوو. د دغو جذباتو جائزه واخلو او دا فیصله وکړو چې
آیا مونږ په دې مطمئن یُو چې دغه جذبات صحیح وو. او
آیا مونږ چې کوم حظ د دغه کتاب نه حاصل کړے دے
هغه په صحیح طریقه د ښو څیزونو نه اخستل پکار وو او
که نه؟ یو بل معیار هم شته او دا هغه معیار دے چې
سوونه کاله اګاهو لان جائے نس تجویز کړے دے. د لان
جائے نس د تجویز مطابق چې کوم کتاب مونږ د ډېر وخت
دپاره لُولُو، خو د هغه کتاب په حقله د ډېر کم وخت دپاره
مونږ فکر کولو ته مائل کېږو او دغه کتاب د مطالعې د
وخت نه زیات خپل اثر زمونږ ذهن کښې نه شي قائم پاتې
کولے نو پکار دا دي چې مونږ دا یقین وکړو چې که هر څو
مونږ د دغه کتاب نه ډېر حظ اخستے دے بیا هم دغه

کتاب د معمولي درجې کتاب دے. په دې طريقه مونږ ته دا صداقت روښانېږی چې زمونږ ذاتی حظ او د ذاتی حظ په حقله زمونږ محاکمه جدا جدا څيزونه دی دا کېدے شی چې دا دواړه څيزونه کله کله خپلو کښې متفق شی خو دا هم کېدے شی چې کله کله پکښې اتفاق را نۀ شی. او چې کله پکښې اتفاق رانۀ شی نو پکار دا دی چې مونږ خپل فرض دا وګڼو چې د ذاتی حظ محاکمه په ذاتی حظ مقدمه کړو. او په دې سلسله کښې منظم کوشش وکړو. دا خيال لرل چې مونږ د خپلې خوښې او ناخوښې لکه چې څنګه دی دغسې قبولې کړو او يا د دغو خوښيو او ناخوښيو لاندې ادبی رائې قائموؤ. دا مطلب لری چې مونږ دې د تنقيدی قوت، بصيرت او خيرنې د ترقۍ په حقله ټول اميدونه قطع کړو. په ادب کښې لکه د ژوند د نورو شعبو مونږ ته د دې خبرې ډېر زيات ضرورت دے چې مونږ دې ځان له د حظ حاصلولو په فن کښې تربيت ورکړو. اوس دا خبره واضحه ده چې تر څۀ حده پورې مونږ مجبور يُو چې د خپلو جذباتو نه بهر او د دې جذباتو د اثر نه آزاد څۀ داسې معيار تسليم کړو چې پرې د قدروقيمت اندازه ولګوؤ. زمونږ لوئے مقصد دا پکار دے چې د مطالعې په وخت کښې دغه معيار د نظر لاندې وساتو خپلې غلطۍ او کمی ومنو او د زړۀ د اخلاصه هغو څيزونو ته غاړه کېږدو، چې مونږ ئې د ډېرې توجه مستحق وګڼو او ځان

ورو ورو د دغو څيزونو سطحې ته وچتوؤ او دغسې د خپلې محاکمې او د ذوق روزنه او تربيت وکړو، چا چې د دې مقصد لاندې مطالعه کړې ده او ورته د دې نتيجو تجربه شوې ده هغۀ به د دې نه انکار ونۀ کړی چې هر څو که دا ډېر لوئے د محنت کار دے خو ولې د دې محنت عوض هم ډېر زيات وی.

اوس د نقادانو په خپل مېنځ کښې د اکثرو خبرو په حقله د اختلاف مسئله د غور کولو دپاره پاتې ده. مونږ تر اوسه د تنقيد په حقله دغه انتها پسنده نظريه چې "تنقيد يو ځان منسوخونکے عمل دے" په زړۀ کښې منو او دا وائيو چې د تنقيد ټول تاريخ د جګړو، تضادونو، دعوؤ او ترديدونو د معيارونو د جوړولو او د ماتولو تاريخ دے. خو آيا زمونږ دا وېنا صحيح ده؟ آيا په ادب کښې د محاکمې نتيجې رښتيا هم هغه هومره متنوع، غېر يقينی او بې فائدې وی لکه چې عام طور سره وئيلے شی يا لکه چې عام طور سره په ظاهره ښکاری؟ د دې خواب دا دے چې هر څو که د تنقيد په حقله دغه انتها پسنده نظريه کښې تر څه حده صداقت شته، ولې کُلی صداقت نۀ لری. دا صحيح ده چې د تنقيد د افاديت برخلاف ډېر دليلونه پېش کېدے شی، خو ولې دا حقيقت هم د هېرولو نۀ دے چې که يو خوا تنقيدی تاريخ د ذوق د بدلېدو او د تنقيدی فېصلو د اوړېدو راوړېدو، واقعاتو او په بنيادی ادبی خبرو کښې د

Pukhto.Net

متضادو رایو او وېنا ګانو مثالونه پیش کوي. نو بل خوا په نقادانو کښې د مخصوصو شهکارونو د قدروقیمت پحقله د رائې مکمل اتفاق مثالونه هم ښیي. که تنقیدي رایو کښې اختلاف په ګوته کېدے شي او د هغه اختلاف په بنیاد لویې لویې دعوې جوړېدې شي، نو په دغو رایو او وېنا ګانو کښې اتفاق او یووالے هم د نظر نه لرې کول نه دي پکار.

په تنقیدي رائې کښې د دې اتفاق د معنٰی لټولو دپاره مونږ ته غور پکار دے. فرض کړئ چې ما د یو کتاب په حقله یوه رائې قائمه کړه اوس د دې رائې د اصلاح یا توثیق دپاره زه کوشش کوم او په دې سلسله کښې زه د بل چا د مدد ضرورت محسوس کړم او دا کتاب شپږو دوستانو ته پرله پسې په دې غرض ورکړم چې دوئ ما د خپلې دیانتدارانه رائې نه خبر کړي او دا دوستان هم داسې وي چې ما ئې محض د دې دپاره چې زما دا تجربه زیاته وسیعه او حقیقت ته ډېره نږدې شي، داسې انتخاب کړي دي چې هر یو په کښې د مزاج، د ژوند او ادب په حقله د خیالاتو او د طبیعت د تربیت په لحاظ د د بل نه مختلف وي او سره د دې هم زه د هر یو د رائې قدر کوم. دا شپږ دوستان چې ماته کومه رائې راکړي نو ډېر امکان د دې خبرې دے چې دا شپږ واړه رائې خپلو کښې مختلفې وي او سهوا له دې نه چې د انفرادي ذوق د اظهار

په حېثیت زما څه مدد وکړي نور څه فائده ترې ما ته نه شي حاصلېدې. خو فرض کړئ چې په دې شپږو رایو کښې چې د نظر د مختلفو زاویو په نتیجه کښې راپېدا شوي وي پینځه رائې په خپلو کښې د اختلاف باوجود هم عملي طور سره د کتاب د قدروقیمت په محسوس کولو کښې یو وي او د موضوع او اسلوب په یو شان خاصیتونو باندې پکښې زور اچولے شوے وي. نو په دې صورت کښې به زما دا احساس بالکل صحیح وي چې تر څه حده پورې د محض شخصیت او د طبیعت د مېلان عناصر دې رایو نه خارج شوي دي او چې څومره په دې خلقو کښې د ذوق د زیات اختلاف سره په رایو کښې زیات اتفاق وي دومره به زما دا احساس هم شدید وي. د هغه بل شپږم چې دوئ سره ئې اختلاف کړے دے د رائې به هم زه د دوئ هومره قدر کوم. خو چونکې د هغه برخلاف د دغو پینځو تنو د رایو وزن وي، نو خکه به زه صرف هغه یو اختلاف کونکے وګڼم او ډېره اغلبه دا ده چې زه به د هغه په رائې چرته فارغ وخت کښې دا غور وکړم چې د ده د عدم اتفاق وجه څه ده؟ دلته به زه صرف د رائې د اتفاق په اُصولو کار شروع کوم او که دغه متفقه رائې زما د خپلې رائې سره مخالفه وي هم به زه دا ګڼم چې دا متفقه رائې د کتاب د خوبیو په حقله د رهنمایی کولو قابله ده.

د دې مثال نه مونږ په کومه نتیجه رسو. د دې

Pukhto.Net

دپاره دَ څه خاص دليل يا ثبوت ضرورت نشته، کومه تجربه چې مونږ په وړه پيمانه وکړه دا په حقيقت کښې په لويه پيمانه شوې ده او هغه خلقو دَ چا نه چې دَ باهمی اختلاف طمع کېدې په ډېرو معاملو کښې يوه متفقه رائې ښکاره کړې ده.

دَ دې مطلب دا شو چې دَ ادب دَ يو خاص مقدار په حقله دَ رائې ورکولو په باره کښې خو نه اوس مونږ صرف دَ انفرادی ذوق فېصلو ته پاتې شُو او نه دَ متصادمو نظريو تضادونو ته. دَ دې په ځائې اوس مونږ نه صرف دَ مختلفو کردارونو او علمی قابليت بلکې دَ مختلفو قومونو، عهدونو او نظريو دَ نقادانو تر مېنځه دَ رايو اتفاق بيامونده او دَ دغه اتفاق په مقابله کښې نور اختلافات څه خاص ځائې نه لری دَ دې نتيجه څه شوه؟ داسې ادب په کراتو دَ مختلفو او متنوعو ذوقونو دَ امتحان نه تېر شوې دے او هر نوی امتحان دَ دې ادب څه نوې ښکلا او پټ ښانست رابرڅېره کړے دے چې ذوقونو کښې دَ انقلابی تبديليو باوجود هم دې ادب خپل مقام بيلودے نه دے او دَ تنقيدی خاندانونو دَ عروج او زوال نه دا ادب هيڅ متاثره شوے نه دے. ځکه دَ دې ادب خوبی اوس مَحض ذاتی رائې ته پاتې نه دی. دَ دې عظمت منلے شوے دے. ځکه چې دَ داسې استقلال او دوام او دَ داسې دائمی او مستقل اثر وجه صرف عظمت کېدے شی.

ځکه دَ ادب په تاريخ کښې دَ زبردست اهميت هغه خبره چې هيوم ورته دَ داسې کتابونو چې دَ وخت زمانې او طريقو تلون پرې څه اثر نه وی کړے او دَ جهالت او حسد باوجود هم ژوندی وو، مستقله ستائنه وائی. مونږ له تسليمول پکار دی. دَ ايليډ او اوډيسی مثالونه دلته بالکل په ځائې دی. هغه هومره چې دوه زره کالو اګاهو دَ ايتهنز او روم خلقو خوښولو نن هم په پېرس او لندن کښې مقبول دے. دَ آب و هوا، حکومتونو، مذهبونو او ژبو په تبديلی دَ هغه شان کښې څه فرق رانغلو. دا الفاظ په ۱۷۴۲ کښې وئيلی شوی وو. خو حقيقت لا تر اوسه هم هغسې دے لکه چې دَ هيوم په ورځو کښې وه. دې نظمونو کښې دَ لُستونکيو نه فانی کېدونکې دلچسپی دَ دوئ دَ عظمت او برتری ثبوت دے او هم دغه خبره دَ يونانی ډرامې، دَ شيکسپئير دَ ډرامو او دَ دانتے او دَ ملټن دَ تخليقاتو په حقله هم صحيح ده. داسې کتابونه مونږ "کلاسيک" ګڼو ځکه چې دَ کلاسيک ساده تعريف دا دے چې هر هغه کتاب چې دَ وخت دَ امتحان نه تېر شوے وی او دَ خپل استقلال او دوام او دَ آفاقی او دائمی زړه راکښون له کبله د خپل غېر فانی ژوند ضمانت ورکوی.

په دې ډول مونږ دَ ادبی تنقيد هغه اُصول ومنو چې ورته "کواډ اُبيکو کواډ سيمپر کواډ اويب اومنی بس" Quod ubique quodsemper quod abomnibus وائی لکه چې

لان جائے نس وائی. "مونږ له عام طور سره هغه الفاظ په رښتونو معنو کښې وچت او اعلی (نوبل او سبلائم) منل پکار دی چې هغه هر چا له هر وخت خوشحالي ورکوي. ښکه چې که یو کتاب پخپلو ټولو لُستونکیو کښې یو شان تاثر پېدا کوي. هر څو که د دغو لُستونکیو پېښې، د ژوند طریقې، د هغوی ارمانونه او مقصدونه، د هغوی عهدونه یا ژبې بیلې بیلې او بدلې وی هم نو د داسې مختلفو لُستونکیو اجماع د دغه کتاب په حق کښې ظاهره شوې رائې نوره هم مضبوطوي".

زه د افاقیت د دې اُصولو د معنو وضاحت دپاره تفصیل نه پېش کوم او نه دې افاقیت سره څه داسې شرطونه تړل غواړم چې د هغو مطلب دا وی چې د دې افاقیت په بنیاد کښې کوم صداقت پروت دے هغه دې د خپلې غلطې نظریې سره خلط ملط نه شی چې مونږ ئې اوس ذکر وکړو او مطلب ئې دا وه چې د ادب د قدوقیمت اندازه په لُستونکیو کښې د مقبولیت په بنا لګول پکار دی. دلې یوه نکته ډېره توجه غواړی. ادب کښې دا کوم افاقیت چې مونږ اوس بیان کړو د دې د ټولو نه لوئے خصوصیت هغه طاقت دے چې ادب ته غېر فانی ژوند او دوام بخښی. خو د دائمی ژوند دا طاقت په هغو خوبیو منحصر دے چې هغه د فوری او عام مقبولیت ورکونکیو خصوصیاتو نه بالکل جدا وی. دا حقیقت ښې اهمې

نتیجې پېدا کوي۔

د ژوند په هره شعبه کښې د بقا دپاره چې کوم جدوجهد کېږی د هغې لازمې نتیجه دا وی چې کوم څیز د باقی پاتې کېدلو ډېر استحقاق لری هغه پاتې شی او نور ورک شی. دې ته د "بقائے بهترین" اصول وائی. په دې جدوجهد کښې د هر وجود بقا هله ممکنه ده چې دغه وجود Organism خپل ماحول سره د تللو او د ځان بدلولو استعداد لری. هر کله چې یو وجود د بدلېدونکی ماحول سره خپل ځان بدلولو کښې پاتې راشی نو تباه او ورک شی څومره چې یو وجود وچت او ارفع وی دومره به هغه کښې دا استعداد زیات وی دا د علم حیاتیات ډېر مشهور صداقتونه دی او زه ئې محض د دې دپاره ذکر کوم چې د دې صداقتونو د بقا سره او ښکه ادب کښې هم د بقائے بهترین د مسئلې سره تعلق دے. یو کتاب هم لکه د یو وجود په اول اول کښې محض په دې وجه کامیابېږی چې د خپل ماحول سره مطابقت لری. په بدلو الفاظو کښې به مونږ دا ووایو چې دا کتاب د هغه زړه راښکون په وجه کامیابېږی چې دغه کتاب کښې د هغو لُستونکیو دپاره وی د کومو دپاره چې دا لیکلے شوے وی. او د دې کتاب د فوری مقبولیت او کامیابی اندازه د هغه دلچسپی او زړه راښکون نه لګول پکار دی کوم چې دے پېدا کوی. یو کتاب چې ډېرو لُستونکیو له خوند ورکوی نو دا ښکه چې

Pukhto.Net

هغه د عوامي ذوق مطابق وي. د هغه وخت د ذوق اظهار هم کوي او د هغه څيزونو متعلق وي چې عوام پرې فکر او بحث کوي او کتې متې داسې وي چې عوام ئې لُستو ته نه صرف بالکل تيار وي بلکې خواهشمند ئې هم وي. خو دا هم کېدے شي چې فوري مقبوليت او کاميابي ورکونکے دا مطابقت محض هغو حالاتو سره مطابقت وي چې عارضي او مقامي حېثيت لري. که داسې وي نو چې دا چپه تېره شي او عوام په هغو څيزونو کښې چې د دوئ په ذکر او فکر غالب وو دلچسپي اخستل پرېږدي نو کتاب زوړ او متروک شي او بيا ئې څوک نه لولي. او ډېره اغلبه ده چې که بيا د دغه کتاب سره څوک څه کار هم لري نو هغه دا چې دوئ په هغه جوش و خروش حېراني ظاهروي کوم چې دوئ په اول کښې ښکاره کړے وه. هره فن پاره به چې محض د خپل وخت پېداوار وي. خامخا ژر وي که پس هم په دغه وجه ورکېږي خکه چې دا د کوم مذاق او طريقو نه روزنه مومي د هغو د ختمېدو نه پس چې دې کښې دا خوبي پاتې نه شي چې نوي مذاق او طريقو سره وچلېږي نو دا هم ختمه شي. په دې طريقه هم هغه وجه چې دې لره ئې مقبوليت ورکړے وه د دې د مرګ باعث وګرځي. او داسې ډېر کتابونه شته چې څه وخت ډېر مقبول وو خو ورپسې راتلونکي نسل هڅو پېژندل هم نه. ولې ځنې داسې کتابونه هم شته لکه چې ما ئې مخکښې ذکر وکړو چې په هغو

کښې دا خوبي ده چې د طريقو، ذوق او تېر دې حده چې د تهذيبونو تبديلي هم د هغوی ژوند متاثره نه کړو او تر اوسه ژوندی دی دا ولې؟ دا خکه چې دغو کتابونو کښې دا استعداد وه چې زمونږ د اخلاقي او ذهني ژوند هر وخت بدلېدونکيو حالاتو سره خان بدل او برابر کړي. دېو کتابونو کښې د خپل عهد دپاره هم يو پيغام او معنیٰ وه او زمونږ دپاره هم پکښې پېغام شته. دا کتابونه به هم تر څه حده د خپل وخت پېداوار وو او څه خو پکښې يقيناً وو خو د دوئ د دې دائمي ژوند سبب دا نه دے چې دوئ د خپل وخت سره مطابقت لرلو بلکې سره د دې هم چې د خپل وخت پېداوار وو دا کتابونه ژوندی پاتې شول د دوئ د دې دائمي ژوند وجه دا ده چې هر څو که دوئ مقامي او عارضي دلچسپي لرلې بيا هم په دوئ کښې هغه عناصر موجود وو چې د دې مقامي او عارضي زړه راښکون د ختمېدو نه پس ئې هم د خوشحالولو او متاثره کولو قوت لرلو. او دلته د حياتياتي شهود او ادبي شهود تر مېنځه يو والے جزوی طور سره ختم شي خکه چې کوم ادب د طريقو او ذوق او د تهذيبونو د بدلېدو باوجود هم ژوندے پاتې کېږي نو د هغې وجه دا نه وي چې دغه ادب خان د ژوند، فکر او وېنا نوؤ طريقو سره بدل کړي. بلکې د ابتدا نه هغه څيزونه چې انساني تجربې او فطرت کښې بنيادي حېثيت لري ده کښې شامل وي او ده ورسره خان برابر کړے وي. او داسې

دا ادب دَ زمان او مکان دَ قيد نه وچت حالاتو سره دَ برابرېدو استعداد لري. دا يقيني خبره ده چې داسې ادب هغو خلقو پيدا کړے وۀ چې بغير دَ يو څو کسو نه پکښې دَ هيچا هم راتلونکيو نسلونو ته يا دَ ژوند هغو څيزونو ته چې دائمي او مستقل وي فکر نۀ وۀ بلکې ټوله توجه ئې دَ خپلې زمانې اولس، حقيقتونو او مسائلو ته وه. ځکه دَ داسې ادب په جوړښت کښې اکثر عارضي او مقامي عناصر داخل شوي دي ولې دَ دې کتابونو يو خصوصيت دا دے چې دوئ کښې مقامي او عارضي مضامين هم پۀ داسې بصيرت او استاذئ تړلي شوي دي چې دوامي او افاقي حېثيت ئې اختيار کړے دے. دَ هيروډوټس پۀ حقله وئيلے شي چې هغۀ کښې دا استاذي وه چې هغو څيزونو کښې ئې دلچسپي اخسته چې درويشتو سوؤ کالو پورې دَ خلقو دلچسپي پکښې قائمه وه. دا خبره صرف دَ تاريخ دَ دې باني په حقله صحيح نۀ ده بلکې دَ هغو ټولو ليکونکيو پۀ حقله رښتيا ده چې دَ دائمي ژوند کتابونه ئې ليکلي دي. ځکه چې دَ دوئ دا کتابونه نۀ دَ دې وجې نه دَ زمانې سره زاړۀ شو او نۀ ئې تنوع دَ کثرت استعمال پۀ وجه ختم شو چې دوئ پکښې دَ هغو څيزونو بيان کړے وۀ، چې افاقي او دائمي طور سره زړۀ راښکون لري. دوئ دَ خپل بصيرت، پوهې او زور دَ اظهار دپاره هغه څيزونه منتخب کړي وو چې هغه هر وخت او هر ځائې کښې دَ

انساني ژوند مشترک بنيادونه دي لکه انساني تجربې اغراض، جذبې، کشمکش، خوشحالي او غم وغيره، کوم څيزونه چې عارضي وي، يعنې هغه څيزونه چې دَ ژوند بهرني پيکر او دَ هغه زمانې او معاشرې حالاتو سره تعلق لري چې دے ترې پيدا شوے وي نو داسې څيزونه به پۀ يو عظيم کتاب کښې هم مونږ دپاره هم هغسې زړۀ راښکون لري لکه چې هم دغه څيزونه پۀ هره بله ادب پاره کښې زمونږ دپاره لري. خو ولې چې هرکله مونږ دَ دې عارضي څيزونو دَ لاندې ژور لاړ شو نو مونږ به پۀ دې پوه شو چې دَ دې کتاب دَ غېر فاني ژوند وجه دَ ژوند ضروري او پائيدار څيزونو سره دَ چلېدو دَ استعداد قوت دے چې دا کتاب ئې لري. مونږ چې دَ ايوب عليه السلام کتاب، ډيوائن کامېډي، پيراډائزلاسټ، دَ هومر نظمونه او دَ شکسپيئير ډرامې لُولُو او دې ته ګورو چې بغير دَ ژوند دَ ضروري او پائيدارو څيزونو نه زمونږ او دَ دوئ ترمېنځه څومره فاصله ده نو مونږ ته دا رامعلومه شي چې دَ دنيا پۀ عظيم ادب کښې هغه کوم شے دے چې دَ وخت دَ تباه کونکيو اثراتو نه ئې دا ادب بچ ساتلے دے.

پۀ ادب کښې دَ بقائے بهترين پۀ دې مسئله دَ دې طويل بحث پۀ رڼا کښې مونږ له پکار دي چې پۀ دې پوه شو چې داسې ادب پۀ يو لوئے مقدار کښې شته چې هغه دَ ذاتي رائې دَ حدودو نه بهر ګڼل پکار دي او چې عظمت

Pukhto.Net

نې منلے شوے دے.

دَ ادب دَ عظمت يعنې دَ ادب دَ پائيدارۍ او دوام دَ سوال خواب خو دَ وخت امتحان ته پرېښول پكار دي خو دَ هغه ادب په حقله به مونږ څه وائو چې لا دا امتحان به پرې نه وي تېر شوے. مونږ دا پېشگوئي نه شو كولے چې دَ وخت دَ امتحان نتيجه به څه وي او نه په يقين سره دا وېنا كولے شو چې دا كوم كتاب چې اوس ډېر مشهور دے كه لكه دَ شكسپئير دَ ډرامو درې سوه كاله پرېښودې شي نو بيا به ئې څه حال وي. ولې دَ عارضي او دائمي دلچسپۍ تر مېنځه بېلتون خو ممكن دے او مونږ دَ وختي كاميابۍ او دَ هغه كاميابۍ چې دَ پائيدارۍ امكانات لري ترمېنځه فرق خو كولے شو. دا وېنا لږه گرانه ده چې كوم څيز مونږ دپاره شديد زړه راښكون لري هغه به زمونږ دَ زمانې نه پس دا زړه راښكون بائلي. ځكه چې نن مونږ ته كوم څيز ضروري ښكاري هغه به مونږ خامخا افاقي او دائمي گڼو. نو له دې كبله مونږ دَ ماضي قريب دَ ادب او دَ خپل معاصر ادب په سلسله كښې بيا هغه خپلې رائې او دَ نقاد رهنمايۍ ته پاتې شو. ولې دا خبره ياد ساتل پكار دي چې داسې ادب چې هغه دَ هغه ژوند نه زرغونېږي چې مونږ ئې تېروؤ دَ ماضي دَ عظيم ترين ادب نه بالكل مختلف زړه راښكون لري. او دا زړه راښكون په ځنو حېثيتونو كښې ډېر ژور او ډېر تېز وي. هغه كتابونه هم

چې محض عارضي حېثيت لري زمونږ توجه خان ته راكاږي خو هر څو كه مونږ دَ خپلې زمانې ادب كښې دَ دلچسپۍ په اخستلو كښې په حقه يُو بيا هم زمونږ فرض دا پكار دي چې دَ دې خبرې بنيادي اهميت تسليم كړو چې مونږ له دَ نوې زمانې كتابونه دَ اضافي اقدارو په رڼا كښې لُستل پكار دي او زمونږ خواهش همېشه دپاره دا پكار دے چې تر څو ممكنه كېدے شي په اصلي او جعلي ادب كښې فرق وكړو.

او دلته زما دا خيال دے چې دَ كلاسيكي ادب علم مونږ ته ډېر لوئے عملي مدد راكولے شي. كه چرې په دغه ادب كښې مونږ ادبي عظمت موندے او تسليم كړے وي او كه چرې په دې وجه دا ادب يوه درجه او پايه لري نو پكار دي چې مونږ ئې دَ معيار په حېثيت استعمال كړو. دَ دې نه زما مقصد دا نه دے چې مونږ دې كلاسيكي ادب په هغه طريقه معيار وگرځوؤ په كومه سخته او درشته طريقه چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدۍ انگرېزي نقادانو يوناني او لاطيني كلاسيكي ادب معيار گرځولو او نه زما مقصد دا دے چې مونږ دې دغه كلاسيكي ادب نه دَ قواعدو او قانونونو دَ راوېستلو كوشش وكړو. زه دا هم نه وايم چې مونږ دې دَ طبعزادۍ Originality او تجربو دَ مخالفت دپاره يا دَ دې دپاره چې دَ خپلې زمانې دَ ادب لارې متعينې كړو. دغه كلاسيكي ادب بې ځايه استعمال كړو.

Pukhto.Net

زما د دې وېنا نه دا نتيجه راوکښل چې ګنی د ماضی عظيم ترين ادب دې د جديد او د مستقبل د ادب دپاره د نمونې په طور استعمال کړے شي. زما د هغو دلائلو روح سره سمون نه خوری چې ما په دې مقاله کښې پېش کړی دی. زما دا دعویٰ ده چې رښتينے ادب هغه وی چې هغه د بل ادب نه، نه بلکې د ژوند نه پېدا شوے وی او د ساهو او د ژوندی ادب دپاره به يوه نمونه هم کافی نه شي. که يو خوا ته مونږ له د هم عصر ادب په حقله د عوامو او بې انصافو نقادانو په مبالغه آمېزو بيانونو تکيه نه دی کول پکار نو بل خوا مونږ له دا هم ګڼل نه دی پکار چې بس ادب کښې چې څه وو هغه وشو او زمونږ وخت او وطن کښې به بل ادبی پېغمبر نه پېدا کېږی او د کلاسيکی شهکارونو نه پس نور ادب پېدا کېدل ناممکن دی. زه چې دا وايم چې مونږ دا مستند شهکارونه معيار ګرځولے شو نو زما مقصد فقط او فقط دا دے چې چونکې د دې شهکارونو خوبی اوس يو حقيقت شوے دے او خکه چې د دوئ عظمت منلے شوے دے. مونږ د دوئ د تجزيې نه کم از کم هغه څيزونه راوکښلے شو چې د ادب د عظمت او ښکلا اجزا دی. او په دې طريقه حاصل شوے علم هم د دغه قسم د ادب د خيرلو دپاره په عملی طريقه استعمالولے شو. داسې مونږ به بيا هغه نکتې ته چې ذکر ئې تېر شو راورسو او هغه دا چې په يو نظم، ډرامه، يا

ناول د محاکمې کولو دپاره يا د دغو څيزونو اصلی خوبی کتلو دپاره دا ضروری ده چې سړے دې د دنيا د بهترينې شاعرۍ عظيمو ډرامو او ناولونو ژور علم لری. مونږ چې دا تقابلی مطالعه کوؤ نو دا هيڅ ضروری نه ده چې مونږ دې د دې دپاره څه رسمی طريقې اختيار کړو. زمونږ ټوله دلچسپی د تورو په خائې په روح او مغز کښې پکار ده او مونږ دپاره دا کافی ده چې خان پرې پوه کړو چې د عظيم او ښه ادب سره زمونږ پېژندګلو به زمونږ د ښه او بد احساس تېزوی. د ميتهيو ارنلډ د شاعرۍ په سلسله کښې د محک نظريه Touch Stone. هغه نظريه چې د هغې ماتحت مونږ له د منتخبو شعرونو او جملو په ذريعه په ادب د وچتې فنکارانه خوبۍ موجودګۍ يا غېر موجودګۍ خيرل او هره شاعرۍ دغه معيار ته مخامخ کول پکار دی که هر څو عجيبه عجيبه ښکاری ولې د دې لاندې چې کوم خيال دے هغه بالکل درست او نتيجه خېز دے د ښکلا د معيارونو او د قانونونو په حقله مجردې نظريې زمونږ ذوق او خوبيو سره بلدولے او زمونږ محاکمې د دغو خوبيو د محسوس کولو دپاره روزلے نه شي. بلکې د دې دپاره پکار دا ده چې مونږ تر څومره حده چې ممکنه وی او په څومره اخلاص چې ممکنه وی خان د دنيا د عظيم ادب سره بلد کړو.

څومره چې د ادب د څېړنې دا مسئله ګرانه ده، او

Pukhto.Net

ځومره سطحي طور سره چې مونږ پرې بحث کوو نو دَ لُستونکیو طمع به دا وی چې کم از کم اخر کښې خو به مونږ په ځو مثبتو نتیجو ورسو.

یو فرانسیسی نقاد ونیلی دی چې دَ تنقید رښتینے مقصد دا دے چې ادب دَ دې ظالمانه خیال نه ازاد کړی چې دَ ذوق په حقله هډو جګړه پېدا کېږی نه. دَ دې مقصد حصول ډېر ناممکن ښکاری. تنقید سائنس کېدے نه شی مونږ دې نه دَ علم نباتات داسې قسم هیڅکله نه شو جوړولے چې دَ هغې تعلق انسانی تخلیق سره وی. مونږ دَ ارنلډ غُندې ځیزونه هغسې لیدل غواړو لکه څنګه چې وی خو دا تشې خبرې دی ځیزونه لکه څنګه چې دی هغسې لیدل ناممکن دی. ځکه چې مونږ هر شے په خپل ذهن کښې وینو او ذهنونه او مزاجونه یو شان نه وی. مونږ به خامخا دا ځیزونه دَ خپلو مزاجونو او کردارونو په ماحول کښې وینو. مونږ زیات نه زیات دا کولے شو چې دَ خپلو ذهنونو نه تعصبات لرې کړو او خپلې همدردی، رجحانات او میلانات سمولے شو او بس. ادب دَ شخصیت نه پېدا کېږی او شخصیت باندې اثر اچوی او ډېرو موضوعاتو سره په مختلفو صورتونو کښې خپل تعلق ښکاروی. دَ ادب هډو مقصد دا دے چې همدردی پېدا کړی او جذبات او احساسات راولړزوی. په دې طریقه دَ ادب تعلق بدلېدونکیو عناصرو سره وی او ځکه دَ دې رد عمل کښې هم تنوع

پکار دے. مونږ دَ تنقید نه انفرادی عناصر نه شو وکښلے او مونږ له پکار دی چې هغه فرقونه او اختلافونه قبول کړو چې په یو شهود دَ ډېرو ذهنونو دَ کار کولو په نتیجه کښې پېدا کېږی. دا بده خبره نه ده بلکې ښه ده ځکه چې په ادبې تنقید کښې یو بې رنګه شان یو والے او هم اهنګی راتلل ممکن نه دی. ولې هر څو که دَ دې خبرې دَ اخری تجزیې په صورت کښې مونږ دَ ادبې تنقید دپاره بیا خپل ذوق او محاکمې ته پاتې شُو خو دا یو ډېر لوئے حقیقت دے چې په دې طریقه مونږ دَ خپل ذوق روزنه او تربیت کولے شو او دَ فېصلې قوت دَ یو نظام لاندې راوستے شو. په دې طریقه مونږ دَ ادبی خیرنې دَ مسئلې په سلسله کښې کم از کم یو عملی أصول بیامومو.

که مونږ دا خواهش لرو چې خپله ادبی مطالعه دَ محفوظ کېدو دپاره او ژوند کښې په کار راتللو دپاره استعمال کړو نو دغه عملی أصول یقینی طور سره زمونږ رهنمائی کولے شی.

نُکتې

۱. ذاتی او انفرادی تنقید
۲. دَ لینګ او اناتول فرانس نظریات
۳. د نقادانو اجماع

دَ قلندر مومند ريسرچ سېل

لهٔ خوا چاپ شوي کتابونه

- رڼائي دَ قلندر مومند شعري مجموعه
- دَ تاريخ ژړا (تاريخ گوئي) دَ مشتاق مجروح يوسفزي
- ميزان دَ قلندر مومند مقالې
- تنقيد قلندر مومند

راروان کتابونه

- دَ قلندر مومند کليات
- دَ قلندر مومند خطونه
- دَ صاحبزاده فيضي شاعري
- دَ پښتو لغت
- پهٔ قلندر مومند دَ زبير حسرت دَ پي ايچ ډي مقاله

Pukhto.Net
پښتو

دو

تنقید

ليك
ولیم هنری هډسن

ترجمه
قلندر مومند

Pukhto.Net
پښتو

قلندر مومند
ریسرچ سیل